

Univerzita Karlova

Filozofická fakulta

Ústav translatologie

Diplomová práce

Bc. Iuliia Kriger

Řečové charakteristiky Haškova Švejka v ruských
překladech se zaměřením na rovinu humoru a satiry

Speech characteristics of Hašek's Švejk in Russian translations
with a special focus on humour and satire

Praha 2020

Vedoucí práce: PhDr. Stanislav Rubáš, PhD.

Poděkování

Děkuji PhDr. Stanislavu Rubášovi, PhD. za konzultace, rady a připomínky, které mi během psaní diplomové práce poskytl.

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem tuto diplomovou práci vypracovala samostatně, že jsem řádně citovala všechny použité prameny a literaturu a že práce nebyla využita v rámci jiného vysokoškolského studia či k získání jiného nebo stejného titulu.

Praha, 27. 7. 2020

Bc. Iuliia Kriger

Abstrakt

Diplomová práce se věnuje řečovým charakteristikám Haškova Švejka a zároveň překladům románu do ruštiny se zaměřením na rovinu humoru a satiry. Cílem diplomové práce je analýza, porovnání a kritické zhodnocení ruských překladů románu Jaroslava Haška *Osudy dobrého vojáka Švejka za světové války* a jejich srovnání s českým originálem, a to především u již kanonizovaného překladu Pjotra Bogatyrjova se zaměřením na rovinu humoru a satiry. Kromě Bogatyrjova překladu se práce bude věnovat také překladům Michaila Skačkova i nejnovějšímu překladu V. Lavrovové a A. Fjodorova. Teoretická část se zabývá životopisy překladatelů, Haškovým autorským stylem a řečovými charakteristikami hlavní postavy románu. V praktické části se práce věnuje analýze překladů konkrétních úryvků, které obsahují humoristické prvky. V závěru práce jsou popsány překladatelské tendence jednotlivých překladatelů.

Klíčová slova

Jaroslav Hašek, Švejk, řečové charakteristiky, humor, satira, Pjotr Bogatyrjov, Michail Skačkov, translatologická analýza, V. Lavrovová, A. Fjodorov

Abstract

The diploma thesis deals with the speech characteristics of Hašek's Švejk and the translations of the novel into Russian, focusing on humour and satire. The aim of the thesis is to analyze, compare and critically evaluate the Russian translations of Jaroslav Hašek's novel *The Good Soldier Švejk*, and especially the canonized translation of Pyotr Bogatyryov with a Czech original novel focusing on humor and satire. Apart from Bogatyryov's translation, the thesis focuses on the translations of Mikhail Skachkov as well as the latest translation of V. Lavrova and A. Fyodorov. The theoretical part is dedicated to the biographies of the translators, Hašek's writing style and the speech characteristics of the novel's main character. In the practical part, the thesis focuses on the analysis of the translations of the excerpts containing humoristic elements. Based on the results of the analysis, in the conclusion part of the thesis we described translation tendencies of individual translators.

Key words

Jaroslav Hašek, Švejk, speech characteristics, humour, satire, Pyotr Bogatyryov, Mikhail Skachkov, translation analysis, V. Lavrova, A. Fyodorov

Obsah

1. Úvod	7
2. Román a jeho ruské překlady	9
2.1. Autor románu Jaroslav Hašek.....	9
2.2. Překlady románu do ruštiny.....	11
Pjotr Bogatyrjov.....	12
Michail Skačkov.....	13
3. Řečové charakteristiky Švejka	15
3.1. Obecná čeština.....	15
3.2. Vulgarismy.....	18
3.3. Vyprávění příběhů.....	19
3.4. Absurdita.....	19
3.5. Změna registru.....	20
4. Humor v románu a k čemu humor slouží	21
4.1. K čemu humor slouží.....	23
5. Analýza	25
5.1. Metody a postup.....	25
5.2. Srovnání postavy se zvířaty.....	28
5.3. Vytváření jevů, které se v podstatě nebo zjevně odchyľují od logických nebo praxeologických norem.....	32
5.4. Fiktivní spojení zcela odlišných jevů.....	43
5.5. Komický kontrast.....	51
5.6. Vulgarismy.....	58
5.7. Absurdní hyperbola.....	60
5.8. Všeobecně přijímaná lidová moudra.....	71
5.9. Slovní hříčky.....	75
6. Závěr	77
7. Literatura	81
8. Přílohy	85

Úvod

Diplomová práce se zabývá řečovými charakteristikami Haškova Švejka a zároveň překlady románu do ruštiny se zaměřením na rovinu humoru a satiry. Stěžejní část práce spočívá v analýze vybraných Švejkových replik v česko-ruském srovnávacím plánu včetně porovnání a kritického zhodnocení variantních překladatelských řešení. Předpolí pro tuto analýzu tvoří podrobný popis různých rovin humoru a satiry ve výchozím textu, dále charakteristika Švejka jako specifického literárního typu tvořícího součást české národní identity a rovněž překladatelské portréty jednotlivých ruských překladatelů Haškova románu.

Cíl diplomové práce spočívá v analýze, porovnání a kritickém zhodnocení ruských překladů románu Jaroslava Haška *Osudy dobrého vojáka Švejka za světové války*, a hlavně ve srovnání již kanonizovaného překladu Pjotra Bogatyrjova s českým originálem se zaměřením na rovinu humoru a satiry. Kromě Bogatyrjova překladu se práce zabývá také překladem Michaila Skačkova i nejnovějším překladem V. Lavrovové a A. Fjodorova. Nebudeme se však věnovat úplně prvnímu překladu Herberta Sukkaua, a to z toho důvodu, že byl pořízen z němčiny, kterou autorka práce neovládá, a nemohli bychom tudíž zaznamenat významové a výrazové posuny, jež se mohou vyskytnout v překladu z druhé ruky.

Diplomovou práci lze rozdělit na dvě ucelené části. První část, která je teoretického charakteru, obsahuje tři kapitoly. V první kapitole představíme Jaroslava Haška jako autora románu *Osudy dobrého vojáka Švejka za světové války* a popíšeme historii překladů daného románu do ruštiny. Druhá kapitola je věnována řečovým charakteristikám hlavní postavy románu. Třetí kapitola se zaměřuje na humor v románu a k čemu humor slouží.

Druhá část diplomové práce je praktická, podrobně jsou analyzovány konkrétní komické úryvky z románu, jakož i jejich překlady do ruštiny. Pokoušíme se porovnat existující překlady mezi sebou a rovněž nabídnout některá vlastní překladatelská řešení.

Výsledkem práce by mělo být kritické zhodnocení ruských překladů románu se zaměřením na rovinu humoru a satiry.

Čerpali jsme z publikací Levého, Popoviče, Daneše, Pytlíka, Blažíčka a dalších.

Mimo jiné jsme našli kvalifikační práce, které se rovněž věnovaly románu nebo jeho překladům. Jedna z nich se například věnuje konkrétně postavě Josefa Švejka, popisuje jeho charakter a pohledy na ni z historického hlediska (Veronika Krabsová, *Postava Josefa Švejka*, 2010). V jiné práci analyzuje autor německý překlad románu (Zdeněk Hartmann, *Haškův „Švejk“ v němčině*, 2009), další obsahuje analýzu humoru v bulharských překladech (Bogdan Dichev, *Jazykové aspekty hanlivého humoru Haškova Švejka v porovnání s jeho bulharským překladem*, 2010). Rovněž je dostupná i diplomová práce zabývající se všemi existujícími překlady románu do ruštiny (К. Э. Тауль. *Переводы романа Я. Гашека «Похождения бравого солдата Швейка во время мировой войны» в России*, 2010).

V diplomové práci o ruských překladech románu se předpokládá, že autoři nejnovějšího překladu *Osudy dobrého vojáka Švejka za světové války* Lavrovová a Fjodorov čerpali z klasického překladu Bogatyrjova, a proto budeme v dané práci dávat pozor na podobnost obou uvedených překladů.

Román Jaroslava Haška *Osudy dobrého vojáka Švejka za světové války* je jedním z neznámějších děl české literatury. Román o dobrodružstvích českého vojáka Švejka v Rusku opravdu zlidověl a čte se s oblibou i dnes. Název tohoto díla napadne ruského čtenáře jako první, když se řekne česká literatura.

Kapitola 1

Román a jeho ruské překlady

Autor románu Jaroslav Hašek

Jaroslav Hašek (30. 4. 1883 – 3. 1. 1923) byl satirik, dramatik, novinář, komisař Rudé armády, autor přibližně 1 500 různých příběhů, fejetonů a dalších děl, z nichž jeho nedokončený román *Osudy dobrého vojáka Švejka za světové války* získal celosvětovou slávu.¹

Hašek vyzkoušel mnoho profesí a některé přenesl do svého slavného románu, například chov psů nebo lékárnu, kde také nějakou dobu pracoval. Byl propuštěn z banky Slavia kvůli opakovaným pozdním příchoďům, protože chodil raději na pěší túry.

Hašek započal svou kariéru publikováním sbírky básní *Májové výkřiky*. Poté se rychle stal nejoblíbenějším a nejčtenějším komikem své doby. Nemohl však dlouho zůstat na jednom místě. Nějakou dobu řídil satirický časopis *Svět zvířat*, poté pracoval v českých novinách. Dále pak přispíval do *Čechoslovanu*, *Pochodně* či *Humoristických listů*.

V roce 1911 založil Stranu mírného pokroku v mezích zákona, politickou mystifikaci karikující volební poměry, a vystupoval jako její kandidát.

Hašek měl veselou povahu a často se choval rozpustile. Dochovaly se nám informace o jeho četných incidentech. Například byl jednou poslán do blázince. Tato epizoda ze života spisovatele se v románu o Švejkovi také odrazila (Ludvík, 1946).

Hašek byl mimo jiné i v Rusku. Byl odveden do rakouské armády v roce 1915 a později vstoupil do ruské armády.

V Rusku se aktivně podílel na organizaci českých vojenských jednotek, jejichž úkol viděl v boji za národní osvobození.

¹ Životopisné informace o Haškovi jsme čerpali z knihy Břetislava Ludvíka *Kdo je Jaroslav Hašek* (1946) a poznámek Stanislava Nikoněnka k povídce Haška *V hodině náboženství* (1963).

S nadšením přijal Velkou říjnovou revoluci. V březnu 1918 se stal členem komunistické strany. V témže roce odešel s Rudou armádou na Sibiř (Никоненко, 1963, s. 56).

Literární vědec Milan Jankovič popisuje spisovatelský vývoj Haška následujícím způsobem: „*Bylo by však nesprávné domnívat se, že toto závěrečné dílo Haškovo vyrostlo ke své velikosti najednou a z ničeho. Bylo připraveno dlouhým předchozím vývojem. V něm postupně uzrával umělecký záměr bližší pravdivému poznání skutečnosti než u většiny Haškových současníků*“ (Jankovič, 1960, s. 6).

Román Jaroslava Haška *Osudy dobrého vojáka Švejka za světové války* je klasickým příkladem satirického díla. Byl psán v letech 1921–1923 a vydáván jednou týdně v samostatných zápiscích. Většina vydavatelů zpočátku román kvůli vulgarismům odmítala, a proto ho poprvé vydal Haškův přítel – spisovatel František Sauer. Druhý díl napsal Hašek za tři a půl měsíce a se třetím začal v lednu 1922. Koncem téhož roku začal autor čtvrtý díl, ale nepodařilo se mu napsat ani polovinu. Naposledy diktoval 29. prosince 1922, tedy pět dní před smrtí, která přišla 3. ledna 1923.

Osudy dobrého vojáka Švejka za světové války jsou dílem celého Haškova života. Ve svém satirickém eposu ukázal ostrý obraz monarchie před válkou a během války. Při tvorbě románu hrál roli také Haškův pobyt v sovětském Rusku a jeho členství v komunistické straně. To umožnilo spisovateli jasněji definovat Švejkovo postavení ve vztahu k mnoha skutečnostem a událostem. Kniha by ovšem samozřejmě nikdy nebyla napsána, kdyby Hašek nevytříbil svoji dovednost ve stovkách miniaturních příběhů.

Celá Haškova práce je naplněna lidovým humorem. Jeho vynikající znalost jazyků a dialektů Rakouska-Uherska, jakož i znalost folklóru mu umožnila vytvořit bohaté dílo.

„*Hlavním cílem Haškovy satiry byl byrokratický státní aparát Rakouska-Uherska, hloupí úředníci, buržoazní zvyky a nakonec náboženství a církve, které tvoří buržoazní společnost*“ (Никоненко, 1963, s. 56).²

² Originál: „Основными мишенями сатиры Гашека были бюрократический государственный аппарат Австро-Венгрии, тупоумные чиновники, буржуазно-мещанские нравы и, наконец, религия и церковь – то есть все устои буржуазного общества“ (Никоненко, 1963, s. 56).

Román *Osudy dobrého vojáka Švejka za světové války* dokonale zobrazil rozpad rakousko-uherské monarchie. Je vrcholem Haškovy kreativity a zároveň vrcholem jeho protináboženské satiry.

Překlady románu do ruštiny

Dnes existují čtyři překlady románu *Osudy dobrého vojáka Švejka za světové války* do ruštiny. Dobře popsal historii překladů románu do ruštiny Sergej Skorvid ve svém článku „*Ohlas písní českých*“ v *Rusku dříve a dnes*:

„*Projev dobového proletářského internacionalismu – ale také ve více ohledech zlou ironii osudu – můžeme shledat v tom, že první ruský překlad tohoto Haškova ryze českého veledila nebyl pořízen z češtiny, ale z němčiny! Ze zdařilého německého překladu od G. Reinerové (Praha 1926) text převedl do ruštiny Herbert Sukkau (3. a 4. část ve spolupráci s manželkou Alisou Sukkauovou), a právě tento překlad začíná ruskou ‚anabází‘ dobrého vojáka Švejka. Později se objevily překlady z češtiny od výše zmíněného Michaila Skačkova (pouze první díl) a od Petra Bogatyrjova (původně jen první dva díly, 1929–30). Překladaatelé zřejmě nestačili uspokojovat čtenářskou poptávku, proto se ve výlohách knihkupectví po nějaký čas vyskytovaly ‚hybridy‘: třísešitová časopisecká vydání z roku 1930 obsahující překlady M. Skačkova (1. díl) a manželů Sukkauových (2. a 3. díl) a jednosvazkové knižní vydání s překlady P. Bogatyrjova a opět H. Sukkaua (1934). [...] Úplný P. Bogatyrjovem dokončený překlad samotného Haškova díla pak vyšel teprve v roce 1956 a je od té doby podnes stále přetiskován“ (Skorvid, 2009, s. 224–227).*

Radko Pytlík ve své *Knize o Švejkovi* také komentuje překlady románu do různých jazyků, a to včetně ruštiny. Román byl zvláště populární v Sovětském svazu nejen mezi čtenáři, ale byl také přijat kritikou a v žádné jiné zahraniční zemi nebyl tak rozšířen jako tam. Porovnává to například s Německem, kde byl spolu s ostatní antifašistickou literaturou zakázán. (Pytlík, 1983, s. 419).

Bylo náročné dohledat informace o překladu Skačkova, který mezi překladaateli románu do ruštiny není vždy uveden. Potíže také spočívaly v tom, že Skačkovo jméno nebylo uvedeno při publikaci jeho překladu. Daný překlad se podařilo dohledat pomocí knihy *Я.*

Гашек. Указатель русских переводов и критической литературы на русском языке 1918–1997, ve které bylo uvedeno nakladatelství a rok, kdy byl překlad publikován. Za pomoci daných údajů se podařilo najít exemplář překladu Skačkova v Ruské státní knihovně v Moskvě a objednat si jeho elektronickou kopii.

Poslední a nejnovější překlad byl vytvořen v roce 2001 dvěma překladateli – V. Lavrovovou a A. Fjodorovem. O daném překladu víme, že byl publikován pouze v nakladatelství Fenix («Феникс») ve městě Rostov na Donu. Snažili jsme se kontaktovat dané nakladatelství za účelem získání bližších informací o překladu a překladatelích, ale bohužel se nikdo z nakladatelství neozval, tudíž se nám ani o jednom z překladatelů bohužel nepodařilo zjistit bližší životopisné informace. V následujících podkapitolách se proto věnujeme pouze autorovi prvního a druhého překladu Haškova románu.

Pjotr Bogatyrjov

Pjotr Bogatyrjov byl sovětský folklorista, etnograf a překladatel. Narodil se 16. ledna 1893 v Saratově. Vystudoval Historicko-filologickou fakultu Moskevské univerzity.³

V letech 1921–1939 pobýval v Československu, a to zpočátku jako spolupracovník sovětské diplomatické mise, později pracoval pro moskevské Státní literární muzeum. V letech 1933–1939 působil na Bratislavské univerzitě a v roce 1937 získal titul docenta. Aktivně se účastnil vědeckého života Pražského lingvistického kroužku, jehož byl členem.

V roce 1934 byl spolu s Nikolajem Trubeckým a Romanem Jakobsonem v rámci tzv. „případu slavistů“ nařčen z příslušnosti k vedení „zahraničního fašistického centra“.

Posléze byl rehabilitován a v roce 1940 se vrátil do SSSR, kde se stal profesorem Moskevského institutu filosofie, literatury a historie. (Skorvid, 2009, s. 226–227).

Překlad Pjotra Bogatyrjova, jehož první verze byla publikována v roce 1929 a poté dokončena v padesátých letech (1956), je dodnes považován za kanonický. Jedná se o první překlad Švejka z českého jazyka, jenž je nyní publikován nejčastěji. Jeho úspěch lze do značné míry vysvětlit nejen skvělou znalostí českého jazyka, ale také skutečností, že Pjotr

³ Životopisné informace o Bogatyrjovovi jsme čerpali z článku o Bogatyrjovovi v příručce *Отечественные этнографы и антропологи. XX век* a také z článku Skorvida „*Ohlas písni českých*“ v *Rusku dříve a dnes*. (2009).

Bogatyryjov byl vynikající slovanský badatel, který do hloubky studoval český folklór, kulturu lidového humoru a divadlo.

Kromě nejznámějšího románu přeložil Bogatyryjov také jiná Haškova díla, jako jsou například povídky *Po stopách státní policie v Praze, Jak jsem se setkal s autorem svého nekrologu* a jiné.

Překlad Bogatyryjova komentuje také Radko Pytlík. Podle něj se Bogatyryjovovi velmi dobře podařilo postřehnout rozdíl mezi češtinou a ruštinou, zejména z hlediska funkčního rozvrstvení, o kterém budeme podrobněji mluvit v následující kapitole. Bogatyryjov pochopil, že v ruštině neexistuje ekvivalent pro obecnou a hovorovou češtinu, a proto hledal v ruštině prvky, které by mohly dané specifické prvky češtiny nahradit. Pro kompenzaci používá například expresivnější hovorové výrazy, vojenské termíny a občas za tímto účelem mění syntax. „*Jeho překlad je typem modelového ztvárnění, jež vychází ne z doslovného převezení, ale z vystižení umělecké funkce díla.*“ (Pytlík, 1983, s. 420).

„*O životnosti jeho práce svědčí skutečnost, že tento překlad byl později zařazen i do pětisvazkového výboru z Haškova díla a že vychází dodnes (v r. 1977 např. v nákladu 1 000 000 výtisků)*“ (Pytlík, 1983, s. 420).

Michail Skačkov

Narodil se v roce 1896 ve vesnici v Kazaňské oblasti. Po skončení občanské války odjel v roce 1922 do exilu. Žil v Praze a studoval na Karlově univerzitě. V roce 1925 pracoval v obchodním zastoupení SSSR v Praze. V roce 1926 se vrátil do SSSR a žil v Moskvě. Doma se věnoval literární činnosti, byl překladatelem z češtiny, bulharštiny a srbštiny. V letech 1930–1931 byl výkonným tajemníkem moskevského Městského výboru spisovatelů, od roku 1931 se Michail Skačkov podílel na vydání Velké sovětské encyklopedie.⁴

Skačkova díla vycházela v předních časopisech a novinách té doby, byl členem Mezinárodní asociace revolučních spisovatelů pro střední Evropu.

⁴ Životopisné informace o Skačkovovi jsme čerpali z Virtuálního muzea kozáků ze zahraničí (Виртуальный музей казачьего зарубежья).

Kvůli literární a žurnalistické činnosti byl pronásledován, 14. listopadu 1933 byl zatčen a 29. března 1934 odsouzen k trestu smrti, který byl změněn na 10 let vězení. Poté, co byl 9. října 1937 tento rozsudek přezkoumán, byl znovu odsouzen k smrti a 3. listopadu téhož roku zastřelen v Karelské autonomní sovětské socialistické republice. Posmrtně byl omilostněn.

Kapitola 2

Řečové charakteristiky Švejka

Švejk je jednou z nejznámějších postav světové literatury, je známý všem i mimo Českou republiku, a to včetně Ruska. Jeho činy, typ myšlení i charakter z něj dělají toho, koho pozná každý, ale velmi důležitá je také jeho řeč, která doplňuje obraz této jedinečné postavy. V této kapitole se pokusíme popsat řečové charakteristiky Švejka, díky nimž je tak známý, neobvyklý a zajímavý.

Nejprve definujme řečové charakteristiky, které budou probrány později: „*Řečová charakteristika je součástí charakteristik hrdiny nebo postavy; zahrnuje jeho způsob mluvy, oblíbené intonace a fráze, slovní obraty i slovní zásobu, tj. spočívá v samotném projevu hrdiny a popisu jeho rysů autorem*“⁵ (Русова, 2004, s. 196–197).

Ruský spisovatel Maxim Gorkij napsal „... *to není vždy důležité, co říkají, ale vždy je důležité, jak říkají*“. Proto pro nás bude důležité nejen „co“ Švejk říká, ale zároveň „jak“ Švejk mluví. „*Lingvistická charakteristika postavy se vytváří právě tímto ‚jak‘ – způsobem řeči, jejím stylistickým zabarvením, charakteristikou lexika, strukturou intonačně-syntaktických konstrukcí atd.*“⁶ (Есин, 1998).

Obecná čeština

Prvním charakteristickým rysem řeči Švejka je hovorovost, Švejk používá pražskou lidovou mluvu, obecnou češtinu. Můžeme to rozpoznat pomocí různých morfologických, fonetických nebo lexikálních znaků, jako je například *i/ý* v konkurenci se spisovným *é* (*víst, velkýho*); *ej* namísto *y*, a zčásti *i i* (*přikrejt, velkejch, vozejk*); protetické *v-* před počátečním *o-* (*vokno*); instrumentál plurálu s koncovkou *-ma* (*strojema, lidma*) a další.

⁵ Originál: „Речевая характеристика — составляющая характеристики героя или персонажа; включает в себя его манеру говорить, излюбленные интонации и словечки, обороты речи, словарный запас, т.е. складывается из самой речи героя и из описания ее особенностей автором.“ (Русова, 2004, s. 196-197)

⁶ Originál: „Речевая характеристика персонажа и создается именно этим «как» — манерой речи, ее стилистической окрашенностью, характером лексики, построением интонационно-синтаксических конструкций и т.п.“ (Есин, 1998)

Tento rys ukazuje, že Švejk je typický Čech, obyvatel Prahy, jehož řeč je každému Pražanovi blízká a srozumitelná.

Kromě toho svědčí o hovorovosti i větná stavba. Větná stavba představuje typicky hovorovou stavbu, „*kteřá se přímo nabízí k hlasitému čtení*“. Věta se vždy snadno rozděluje na úseky a zároveň je snadné určit polohu větného přízvuku a charakter větné intonace (Daneš, 1954, s. 124–139).

Mimo jiné najdeme v románu určité rysy doby, a to nejen v popisu lidí, míst, událostí, ale i v řeči postav románu a v řeči Švejka také. K takovým rysům například patří onikání, slova jako „dramky“ a „ryto“ (František Daneš, 1954, s. 124–139).

Radko Pytlík zdůrazňuje také například Švejkovo používání slangu, argotu a hantýrek, nazývá je „... *spodní vrstvy jazyka*...“ (Pytlík, 1983, s. 413), což svědčí o určité sociální pozici Švejka, není to jen běžná hovorová řeč.

Z hlediska řečového stylu tedy můžeme říci, že Švejkův způsob řeči je typickým stylem pražského občana nižšího společenského postavení té doby, a to se všemi jeho vlastnostmi, které byly popsány výše, jakož i s určitými známkami té doby.

Co se týče překladu obecné češtiny, podívejme se nejprve na klasifikaci češtiny a ruštiny. Zkusíme je porovnat a najít v ruštině styl, který by mohl být ekvivalentem obecné češtiny a jenž bychom mohli při překladu použít.

V rámci češtiny se obvykle vyděluje:

- *čeština spisovná* (kodifikovaný jazyk, který používáme pro písemné projevy);
- *čeština hovorová* (mluvená forma spisovného jazyka);
- *čeština obecná* (nepsivná forma českého jazyka používaná primárně v mluveném neformálním styku, a to především na území větších měst);
- *územně/sociálně vymezené vrstvy jazyka* (dialekty, slangy ap.) (Stanislava Adámková, 2012, s. 74).

Z dané klasifikace můžeme soudit, že bychom měli hledat v ruštině ekvivalent k obecné češtině. Ruština se však liší od češtiny tím, že mluvená forma ruského jazyka je založena na bázi spisovné formy ruského jazyka.

Podívejme se na klasifikaci ruského jazyka:

- *ruština spisovná* (kodifikovaný jazyk užívaný v písemném styku; oproti češtině se užívá i pro běžný mluvený projev);
- *ruština hovorová* (mluvená forma spisovného jazyka);
- *prostorečije/lidová mluva*, která se dále dělí na:
 - *prostorečije-1*: nespisovné prvky v řeči lidí nedostatečně ovládajících spisovný jazyk,
 - *prostorečije-2*: expresivizační prvky v řeči lidí ovládajících spisovný jazyk;
- *územně/sociálně vymezené vrstvy jazyka* (dialekty, slangy ap.);
- „*obščij žargon*“ („obecný žargon“ – slovní zásoba, která má původ ve slangu různých sociálních skupin, ale zapsala se do širšího povědomí většiny městského obyvatelstva) (Stanislava Adámková, 2012, s. 74).

Jak vidíme z klasifikací, žádná forma ruského jazyka neodpovídá obecné češtině, což může způsobit potíže při překládání textu a konkrétně v našem případě řeči Švejka, která obsahuje všechny rysy obecné češtiny. To znamená, že překladatelé musí hledat alternativní prvky v ruštině, které by mohly nahradit prvky obecné češtiny. V kapitole, která se věnuje analýze konkrétních úryvků z románu, se podíváme, jaká řešení pro překlad obecné češtiny zvolili jednotliví překladatelé.

Jedním z řečových rysů té doby je rovněž použití německých slov, což Švejk dělá také. Jak víme, události románu se odehrávají v době, kdy byly Čechy součástí Rakouska-Uherska, a proto byl německý jazyk součástí této monarchie. V románu se často setkáváme s celými frázemi v němčině nebo s postavami, které hovoří česky s německým přízvukem (to je vyjádřeno písemně, například projev baronky: „*Cešky fójak, toprá fójak, kriplfójak pýt tapferfójak, moc rát měl cešky Rakušan.*“ (I, 68)) a tyto dva jazyky míchají. Sám Švejk také používá ve svých projevech německá slova („*obrlajtnant*“, „*abtreten*“).

Pokud jde o překlad tohoto rysu, mohou překladatelé buď označit, že v daný okamžik mluví postava románu jiným jazykem, v tomto případě německy, anebo ponechat repliky v němčině a dát překlad do poznámky pod čarou či zcela vyloučit tento rys a jednoduše

přeložit větu v jiném jazyce bez poznámek. V praktické části uvidíme, kterou metodu si každý z překladatelů tohoto románu vybral.

Vulgarismy

Kromě obecné češtiny je dalším rysem řeči Švejka používání vulgarismů. Vulgarismy zvyšují expresivitu a emotivitu řeči. Ve Švejkově řeči znějí vulgarismy docela přirozeně vzhledem k tomu, že je Švejk voják a armáda je místo, kde jsou vulgarismy nedílnou součástí řeči. Tím pádem připadá čtenáři postava Švejka realističtější a vyvolává v něm pocit, že takový člověk opravdu mohl existovat.

Nelze oddělit postavu od prostředí, ve kterém existuje a pohybuje se, od doby, v níž žije, a proto nemůžeme vnímat postavu bez některých občas ošklivých rysů, jako jsou právě vulgarismy. „*Samozřejmě, že s ohledem na prostředí (armáda) a historickou situaci (válka, rozklad Rakousko-Uherské říše) a nejvíc na ideu o všeobjímající blbosti nelze jazyk románu ‚očistit‘ od patřičných hrubých slov a od žertů ‚žánru‘ hanlivého humoru. A to i přesto, že se děj vyvíjí v prostředí armády, ale paradoxně se k samotné válce skoro nedostává*“ (Dichev, 2009, s. 17).

Mimo jiné jsou vulgarismy zdrojem humoru. Vulgarismus je vždy vrcholem věty a musíme ho vždy chápat s ohledem na celou větu, sémantické spojení slov ve větě a také na situaci, ve které se vulgarismus vyskytuje (Dichev, 2009, s. 19). V některých případech slouží vulgarismy k dokreslení situace, která je už sama o sobě vtipná, ale občas jsou centrem humoru celé věty, jinými slovy, bez vulgarismu by věta vtipná nebyla. Dále bude v práci analyzováno několik příkladů použití vulgarismů v řeči.

Pokud jde o humor, můžeme si položit otázku, proč jsou vulgarismy směšné? Proč vyvolávají smích? V článku Patrika Ouředníka najdeme odpověď v tom, že je to spojeno s našim dětstvím, ve kterém tíhneme k zakázaným věcem včetně obscénních slov, a v dospělosti se pak u nás projevuje tak zvaná „... *rudimentární dětská fascinace nad ‚zakázanými slovy‘*...“ (Patrik Ouředník, 1994, s. 6).

Další teorií je předpoklad, že zde hraje roli jeden z rysů komiky, uvedený Boreckým, a to pokleslost. Pokleslost je podle Boreckého to, čím „... *se komika vymezuje vůči vážnosti a vznešenosti*“, což je pro komiku podstatné, objekt smíchu musí být znevážněn. Pokleslost

„... spočívá v degradaci přijatých a akceptovaných morálních norem“ (Borecký, 2005, s. 156). Tím pádem je pokleslost to, co se nachází dole, což můžeme zároveň říct i o obscénních slovech, která jsou dole ve struktuře variet jazyka.

Vyprávění příběhů

Jedním z nejvýraznějších charakteristických rysů Švejkova řečového stylu je začleňování skutečných nebo smyšlených příběhů ze života do téměř jakékoli konverzace. Zdá se, že Švejk má příběh o absolutně jakémkoli tématu. V těchto příbězích se často objevuje další rys Švejkovy řeči, a to napodobování řeči jiných osob. Zdá se, že se Švejk umí vžít do role jiné osoby, o které v danou chvíli vypráví, a začíná mluvit jejím jménem, zatímco napodobuje řeč této osoby.

Dané příběhy hrají důležitou roli zejména proto, že pomáhají čtenáři Švejka lépe poznat, jakož i jeho postoj vůči věcem, o nichž vypráví. Švejk vyjadřuje nejenom svůj názor ohledně určitých témat nebo problémů, ale příkladem ho také ilustruje.

Absurdita

V souvislosti s předchozím rysem lze absurditu nazvat také jedním z typických rysů Švejkovy řeči. Tato vlastnost se často projevuje právě v příbězích ze života, které často znějí nepravděpodobně.

Absurditu často vnímáme jako humoristický prostředek, který slouží k zesměšnění situací, ale v projevech Švejka slouží absurdita nejen k zesměšnění, ale i k odhalení. Je zdrojem odhalení stejně jako satira (Pytlík, 2000). Absurdita často hyperbolizuje nějaký jev, který chceme odhalit, a ukázat tak jeho nesmyslnost. Jako příklad uvedeme příběh Švejka o tom, jak policisté zatkli dvouleté dítě: „*Tak toho chlapečka odved na komisařství a zavřeli je tam, to dvouletý dítě*“ (I, 126). Pomocí absurdní hyperboly dělá Švejk situaci úplně nesmyslnou a naznačuje tak, že obviněn může být kdokoliv, včetně dítěte.

Švejk používá zejména absurdní hyperbolu, která je podle Zahrádky „*formou obrany a prosazení vlastní osobnosti*“ (Zahrádka, 1966, s. 141). Humor je často formou obrany a Švejk tuto absurditu používá ještě k tomu, aby ukázal svůj názor a odhalil problémy, o nichž

lze mluvit pouze pomocí ironie nebo, jako v daném případě, prostřednictvím absurdní hyperboly.

Změna registru

Podle Daneše je jedním z rysů Švejkovy řeči také změna registru/stylu. Švejk se snaží mluvit spisovně, ale používá spíše knižní, nepřirozené výrazy, což kontrastuje s jeho běžným hovorovým stylem řeči. Například: „Já jsem byl taky téhož mínění“ (II, 35); „vřava válečná“ (II, 35); „ještě jste se vo tom nezmiňoval“ (I, 241); „nechtěl jsem znepokojovat, pane obrlajtnant, byl jsem toho dalek“ (I, 463). „*Slovník Švejkův má tedy velmi širokou škálu — od slov ‚vysokých‘ přes slova hovorová a obecná až k známým vulgarismům.*“ (Daneš, 1954, s. 124–139).

Daný rys nám ukazuje, že Švejk rád nosí masky, jak jsme už psali, rád napodobuje řeč jiných osob, a proto používá ve své řeči různé styly. Spisovné a knižní výrazy znějí v jeho řeči jako cizí prvky, protože taková řeč pro něj není přirozená.

Jak vidíme, z popisu řečových charakteristik Švejka se můžeme dozvědět něco o povaze, postoji a zvycích postavy, aniž bychom věděli o jejích konkrétních činech nebo rozhodnutích.

Kapitola 3

Humor v románu a k čemu humor slouží

V této práci jsme již hovořili o některých humoristických prostředcích. Patří mezi ně takové rysy Švejkovy řeči jako obscénní slovní zásoba (vulgarismy), která kromě zvýšení expresivity vyvolává také komický efekt, dalším rysem je absurdita, a to zejména absurdní hyperbola, která je jedním z hlavních prostředků humoru.

Pokud však mluvíme o humoru románu jako celku, vidíme, že hlavním prostředkem je **ironie**, která často přechází v sarkasmus. „Ironii lze charakterizovat jako umění říci něco, aniž by to bylo skutečně vysloveno. Spočívá v tom, že se říká opak toho, co je míněno. Za vážností se skrývá výsměch, žert, pohrdání, za okázalou chválou zničující kritika“ (Borecký, 2000, s. 30). Sarkasmus je extrémní forma ironie.

Haškův román je protkнут ironií a sarkasmem. Téměř každá Švejkova replika je nasycena ironií. Nevíme přesně, jestli je Švejk blázen nebo hrdina své doby, který tak ostře a jasně zesměšňoval všechny její zlovyky. Není však pochyby o tom, že Hašek do jeho slov vložil ironii. Ve Švejkově věčné oddanosti a chvále vidíme kritiku režimu a všeho, co se v něm děje.

Podle Daneše jsou všechna Švejkova slova o jeho oddanosti státu míněna ironicky, jako příklad uvádí repliky, kterými Švejk přesvědčuje ostatní o své věrnosti císaři: „... to bude něco nádherného, když voba padneme spolu za císaře pána a jeho rodinu“ nebo „poslušně hlásím, že jsem reumatik, ale sloužit budu císaři pánu až do roztrhání těla“ (Daneš, 1954, s. 124–139).

Nejoblíbenějšími prostředky jsou však **kontrast** a **přirovnání**. Přirovnání mohou být různého druhu, „... od jednoduchého (,potácej se jako opilý‘) až k velmi rozsáhlému a podrobně vypracovanému“. (Daneš, 1954, s. 124–139) Několik příkladů podrobněji vypracovaných přirovnání rozebereme v praktické části této práce.

Co se týče kontrastu, potkáme ho ve „Švejkovi“ také poměrně často, zejména je ho dobře cítit v situacích, kdy Švejk vypráví své příběhy, které buď samy zahrnují komický kontrast, anebo kontrastují se situací, v jejímž rámci se vyprávějí.

Vědkyně Stěpanovová, spoléhající se na práce Raskina a Attarda o sémantické teorii humoru, věří, že humoristický efekt vzniká, když dojde k „... náhlému průniku dvou nezávislých kontextů v jednom bodě. Takto vzniká kognitivní disonance, která způsobuje humoristický efekt...“⁷ (Stěpanová, 2009, s. 9). Přesně to vidíme v románu, když během tragických událostí nebo seriózního rozhovoru začne Švejk vyprávět podle jeho názoru vtípné příběhy nebo uvádí zdánlivě nevhodné komické komentáře. V hlavě čtenáře se vytváří nesoulad mezi tím, co říká Švejk, a tím, co se děje v dané konkrétní scéně, což vyvolává komický efekt.

Pokud mluvíme o tématech, na nichž je humor románu založen, vidíme, že jsou docela všední. „*Haškova komika vychází z lidového prostředí hospod, kabaretů a šantánů s jejich přístolními společnostmi a nesentimentální zábavou (Kotek, 1985)*“ (Borecký, 2005, s. 195). Humor je často postaven na vulgarismech, jak jsme již psali výše, což je pochopitelné vzhledem k tomu, že se děj odehrává v prostředí hospod nebo mezi lidmi z tohoto prostředí. Nicméně humor pochopí všichni. Švejk ironizuje stát, církev, policii, doktory i obyčejné lidi, kteří ho obklopují.

Hašek ví, jak najít něco zajímavého i v maličkostech, převádí nejběžnější rozhovory nebo události na něco absolutně absurdního nebo ironického. „*Osudy ukazují zajímavost banálního. Je podstatný rozdíl mezi snahou o zajímavost, tj. přímočarou snahou o upoutání čtenářova zájmu, a mezi odhalením zajímavosti věci*“ (Blažiček, 2014, s. 266). Hašek nemusí pro hrdinu vymýšlet žádné neobvyklé nebo neuvěřitelné události či zápletky, z nejběžnější události dokáže udělat něco zajímavého, ale především díky hlavní postavě a jejímu přístupu k tomu, co se děje, je zajímavé děj pozorovat. „... [K]omičnost zde většinou nespočívá v tzv. situační komičnosti, ve sledu komických scén, ale v tom, že výjevy samy o sobě nekomické jsou odhaleny ve své komičnosti“ (Blažiček, 2014, s. 269–270).

⁷ Originál: „... при внезапном пересечении двух независимых контекстов в одной точке. Так возникает когнитивный диссонанс, который вызывает юмористический эффект...“ (Stěpanová, 2009, s. 9).

K čemu humor slouží

Humor vždy pomáhal člověku přežít i ty nejtěžší okamžiky v životě. Humor je něco, co nám pomůže posunout se vpřed a najít něco pozitivního i ve složitých životních obdobích. Zdrojem humoru může být sám člověk, filmy a také knihy, jež jsou zdrojem humoru už po mnoho let a které na příkladech svých hrdinů ukazují, jak se pomocí humoru můžeme dívat na to, co se kolem nás děje.

Kromě toho je humor velmi mocným nástrojem pro vyjádření nespokojenosti nebo pro zesměšnění. Jedná se zejména o zesměšňování zlovyků společnosti, režimu, politického systému nebo sociální struktury společnosti. Prostřednictvím humoru se lidé často snaží vyjádřit svou nespokojenost s tím, co se děje ve společnosti, ve světě. Humor dodnes zůstává hlásnou troubou lidu, ukazatelem toho, co v lidech vyvolává silné emoce. „... *velká satira bývá psána s krvácejícím srdcem či alespoň se vzkypělou žlučí, výsměch se pro satirika stává osvobozujícím vítězstvím nad tím, co mu sráželo čelo až na papír*“ (Blažiček, 2014, s. 264).

Existují různé teorie komiky. Jedna z nich se jmenuje teorie superiority. „*Teorie superiority (převahy, nadřazenosti) vycházejí z toho, že příčinou či podstatou komiky je získávání převahy nad druhým, které probíhá jako zesměšňování protivníka. V této teorii je komika charakterizována určitou hostilitou, agresí, pohrdáním a nepřátelstvím.*“ (Borecký, 2000, s. 45) Protivník nemusí být pouze člověk, například v souvislosti s Haškovým románem můžou být protivníky stát, režim, byrokracie, armáda atd.

Román *Osudy dobrého vojáka Švejka* je jedním z nejvýznamnějších děl svého žánru, konkrétně satirického románu. A humor tohoto románu plní všechny uvedené funkce od zlepšení nálady až po zesměšnění a vyjádření nespokojenosti s určitými skutečnostmi. Hrdina románu – voják Švejk – je kolektivním obrazem pražského občana, bývalého vojáka, který je vždy až příliš veselý, pozitivní, vždy ví, co má odpovědět, ví, jak si všimnout všech nedostatků světa kolem sebe, ale zřídka na ně přímo poukazuje, dává přednost použití ironie a satiry jako nástroje k jejich odhalení.

„...*[K]dyž jsou časy zlé, bereme si obvykle za vzor Josefa Švejka...*“ (Jedlička, 2009, s. 48). Postoj ke Švejkovi může být odlišný, ale přesto je hodně citován, připomínán a dodnes je důležitou součástí české kultury.

Pokusme se také podívat na román ne z pohledu Čecha, ale cizince, který nezná všechny komplikace pražského života té doby a má jen vzdálenou představu o historii České republiky. Ruský čtenář je příkladem takového člověka. Přestože nemá možnost plně porozumět a procítit všechny jemnosti českého románu, budou mu témata i způsob jejich prezentace blízké, jelikož i v ruské literatuře najde satirická díla, která zesměšňují a odhalují určitá témata jako Gogolův *Revizor*, Gribojedovo *Hoře z rozumu* atd. Ruským čtenářům budou jasná témata války, byrokracie, výsměchu úředníkům, církvi a celému režimu.

Co se týče relevantnosti románu pro dnešní dobu, můžeme si položit následující otázky. Je román pro tuto dobu relevantní? Najde v něm moderní čtenář něco pro sebe? Dokáže moderního čtenáře rozesmát? Jako moderní čtenář mohu na tyto otázky odpovědět kladně. Témata uvedená v tomto románu, stejně jako komické triky a prostředky, zůstávají pro současnost relevantní, protože i když se časy mění, některé problémy zůstávají stejné a humor je relevantní v každé době. Z hlediska humoru je román rovněž pochopitelný a významný, může rozesmát, stejně jako přimět moderního čtenáře k přemýšlení.

Pokud však jde o překlady, dovedli ruští překladatelé sdělit humor, symboliku původního románu, které se staly v Česku tak populární? Dozvíme se o tom po analýze překladů vtipných pasáží z románu.

Kapitola 4

Analýza

Metody a postup

Translatologická analýza bude vycházet z teorií překladu J. Levého a A. Popoviče.

Při analýze musíme brát v potaz kulturní rozdíly a také rozdíly mezi jazyky. Kvůli daným rozdílům *„není možná úplná významová shoda vyjádření mezi překladem a předlohou, a pak nestačí jazykově správný překlad, ale je nutná interpretace“*. Například často dochází ke konkretizaci (zúžení významu), nebo naopak k zobecnění (rozšíření významu). Levý rovněž upozorňuje na to, že překladatel by neměl v překladu prosazovat svůj názor a zkracovat nebo doplňovat originál, protože pak se již nebude jednat o překlad, ale úpravu, *„a každá úprava deformuje umělecké dílo“* (Levý, 1983, s. 59–68).

U hodnocení nějakého jevu nesmíme mimo jiné opouštět komunikační kontext, nemůžeme hodnotit výrazy vytržené z kontextu, a proto ke každému úryvku z textu bude uveden popis komunikační situace. Budeme hodnotit textovou rovinu (syntax, stylistika) a obsahovou rovinu (filologické porozumění, ideová interpretace) (Levý, 1983).

Levý považuje za základ kritiky překladu kategorii hodnoty, která *„je určována poměrem díla k normě daného umění“* (Levý, 1983, s. 88). Dále mluví o dvou normách, a to normě reprodukční a normě uměleckosti, přičemž první je požadavek věrnosti a druhá je požadavek krásy. Tento estetický protiklad považujeme v překladatelství za protiklad překladatelské věrnosti a volnosti.

„Obě kvality jsou nepostradatelné: překlad musí samozřejmě být co možno přesnou reprodukcí původního díla, ale především musí být hodnotným literárním dílem českým, jinak mu nepomůže sebevětší doslovnost“ (Levý, 1983, s. 89). Při analýze humoru daná dvojitá norma také bude hrát významnou roli, protože ztráta jednoho z požadavků by mohla vést buď ke ztrátě humoru v překladu, nebo ke změně toho, jak překlad bude působit na čtenáře.

Při analýze budeme sledovat překladatelské posuny v překladech jednotlivých úryvků a popisovat je na základě terminologie Popoviče. „*Výrazové posuny v preklade vyjadrujú zároveň isté tendencie, ktorými sa presadzuje prekladateľ ako tvorivý subjekt. Súhrnne tieto tendencie tvoria systém, poetiku prekladateľa*“ (Popovič, 1975, s. 131). Tím pádem se pomocí výrazových posunů pokusíme popsat idiolekt jednotlivých překladatelů.

Existuje několik druhů posunů, Popovič je rozděluje na úroveň makro- a mikrostylistiky:

Makrostylistika:

- Aktualizace – úpravy týkající se času díla
- Lokalizace – úpravy týkající se místa díla
- Adaptace – úpravy týkající se postav, reálií díla

Mikrostylistika:

- Výrazové zesílení
 - Výrazová typizace – překlad zdůrazňující typické výrazové vlastnosti originálu
 - Výrazová individualizace – zdůraznění vlastností originálu na základě idiolektu překladatele
- Výrazová shoda
 - Výrazová substituce – náhrada nepřeložitelných výrazu prvky s podobnou výrazovou hodnotou
 - Výrazová záměna – přemístění výrazových prvků originálu na jiné místo v překladu
- Výrazové oslabení
 - Výrazová nivelizace – zbavení jedinečných, specifických vlastností originálu
 - Výrazová ztráta – ztráta důležitých výrazových prvků originálu

„*Uvedený preklad umožňuje orientovať sa v rozličných druhoch posunov, s akými sa stretávame v preklade, určiť smer a pohyb zmien, aké nastávajú v celovom jazyku*“ (Popovič, 1975, s. 130–131).

Očekáváme, že při analýze nejčastěji potkáme výrazovou substituci a výrazovou záměnu kvůli rozdílu mezi jazyky a kulturami a zároveň kvůli snaze o zachování stejné nebo podobné výrazové hodnoty v překladu, což je velmi důležité s ohledem na komickou stránku textu a řečové charakteristiky Švejka, které jsou výrazné. Můžeme se mimo jiné setkat s výrazovou typizací a výrazovou individualizací kvůli individuální interpretaci každého překladatele.

Budeme rovněž navazovat na knihu Petry Vavroušové *Překlad a tlumočení jako most mezi kulturami*, která se mimo jiné věnuje překladu humoru.

„Jestliže se vnější podoba jednoho jazyka v různých zemích liší, tím spíše se bude lišit v jeho jemných odstínech, z nichž právě nuance humoru představují pro překlad jednu z nejnáročnějších oblastí“ (Vavroušová, 2015, s. 81).

Vymezuje dva základní způsoby pro překlad humoristických pasáží, a to překlad v prvním slova smyslu v tom případě, když vtip *„odkazuje na všeobecně známou skutečnost a každý ho tak může pochopit“*, ale v případě, když narážka vychází z místních okolností a bude pochopitelná pouze pro mluvčího výchozího jazyka, *„tehdy se z překladatele musí stát spisovatel“*. Překladatel musí pomoci lidem, kteří neovládají jazyk originálu, poznat dílo určitého spisovatele a jeho myšlenky. (Vavroušová, 2015, s. 82-83)

„Jak jsme uvedli výše, překlad humoru spočívá v práci s cizím dílem a ve schopnosti umět se přizpůsobit tomu, co spisovatel/režisér zamýšlel sdělit [...] Pro každý vtip je charakteristické jeho rychlé rozuzlení: příjemce (čtenář/divák) ho musí okamžitě pochopit“ (Vavroušová, 2015, s. 89). Při analýze překladů budeme dávat pozor na to, jestli je humor v překladu pro ruského čtenáře srozumitelný.

Jak jsme již psali, komicnosti se dosahuje různými prostředky, například ruský lingvista Jurij Borev ve své knize o komickém uvádí následující prostředky: polysémie, homonymie, hyperbola, vulgarismy, kalambúr, komický kontrast, slovní hříčky a srovnání postavy se zvířaty.

Polský lingvista Bohdan Dziemidok ve své práci, která se věnuje teorii komického, také popisuje způsoby komického vyjadřování. Konkrétně uvádí pět prostředků, které slouží k vytváření humoru:

- modifikace a deformace jevů;
- neočekávané účinky;
- nepoměr ve vztazích a mezi jevy;
- fiktivní spojení zcela odlišných jevů;
- vytváření jevů, které se v podstatě nebo zjevně odchyľují od logických nebo praxeologických norem.

Z uvedených prostředků budeme při analýze používat fiktivní spojení zcela odlišných jevů a vytváření jevů, které se v podstatě nebo zjevně odchyľují od logických nebo praxeologických norem.

Na základě uvedených prostředků a také prostředků, které uvádějí ve svých člancích Daneš a Zahradka, jsme vytvořili skupiny a rozřídili do nich úryvky z textu, které obsahují humoristické prvky. Každý prvek jsme okomentovali s ohledem na to, v čem spočívá humor v každém určitém případě. Ke každému prvku jsou uvedeny tři (v některých případech dva) překlady, a to překlad Bogatyřjova, Lavrovové a Fjodorova a také Skačkova. Okomentovali jsme každý překlad každého komického úryvku z románu, pokusili jsme se porovnat překlady uvedených autorů a v některých případech nabídnout vlastní překladatelská řešení.

Skupiny:

1. Srovnání postavy se zvířaty

- 1) „*Náš obrlajtnant Makovec, ten nám vždy říkal: ‚Disciplína, vy kluci pitomí, musí bejt, jinak byste lezli jako vopice po stromech, ale vojna z vás udělá lidi, vy blbouni pitomí.‘ A není to pravda? Představte si park, řekněme na Karláku, a na každým stromě jeden voják bez disciplíny. Z toho jsem vždycky měl největší strach.*“ (I, 18)

Překlady:

- «Наш обер-лейтенант Маковец всегда говорил: «Дисциплина, болваны, необходима. Не будь дисциплины, вы бы, как обезьяны, по деревьям лазили. Военная служба из вас, дураки безмозглые, людей сделает!» Ну,

разве это не так? Вообразите себе сквер, скажем, на Карловой площади, и на каждом дереве сидит по одному солдату без всякой дисциплины. Это меня ужасно пугает» (P. Bogatyřjov).

- «Наш поручик Маковец всегда нам твердил: «Дисциплина, сукины вы дети, должна быть во! Иначе вы бы стали лазать по деревьям, как обезьяны. Но военная служба сделает из вас, сволочей, порядочных солдат!» Ну, и разве ж это не так? Вы только представьте себе какой-нибудь парк, ну, скажем, на Карловой площади, и на каждом дереве сидит солдат, который без дисциплины! Вот этого я всегда очень боялся» (V. Lavrovová a A. Fjodorov).
- «Наш поручик Маковец всегда говорил нам: «Дисциплина, паршивцы, должна быть во какая. Без нее вы лазали бы, как обезьяны, по деревьям, а так служба из вас, дураков, людей делает». И разве это не правда? Представьте себе, скажем, парк на Карловой площади, и на каждом дереве сидит такой недисциплинированный солдат. Этого я всегда боялся больше всего» (M. Skačkov).

Scéna se odehrává v hospodě *U kalicha*, kde Švejka mluví se strážníkem Bretschneiderem a hostinským Palivcem. Mluví o zabití arcivévody Ferdinanda. Můžeme tady pozorovat jednu z řečových charakteristik Švejka, a to vyprávění příběhu z jeho minulosti, i když ani nevíme, jestli se tyto příběhy staly i ve skutečnosti.

V daném úryvku dochází ke srovnání vojáků s opicemi, což vyvolává komický efekt. Popisuje se absurdní situace, ve které se vojáci chovají jako opice. V originálu vidíme typické používání prvků hovorové češtiny. Ruština bohužel nemá podobné prostředky pro vyjádření hovorovosti jako čeština typu protetického *v-*, jako je ve slově „vopice“, nebo koncovek typu *-ým, -ých* u adjektiv jako ve slově „každým“.

V ruštině se hovorovost v psané formě nejčastěji projevuje za pomoci lexika a syntaxe, přičemž obecnou češtinu překladateli substituuje lidová mluva (prostorečije). V ruském překladu od Bogatyřjova mluví oblatjnant spisovným jazykem, přitom používá vulgarismy, což originálu odpovídá. Pokud však budeme porovnávat například výrazy „musí bejt“ a „необходима“, uvidíme, že ruské slovo je vyššího stylu než výraz v

originálu. Co se týče daného komického prostředku, Bogatyřov zachoval srovnání s opicemi a také komický efekt vyvolaný pomocí daného prostředku.

Pokud jde o překlad Lavrovové a Fjodorova, je porovnání s opicemi zachováno, ale vyskytuje se zde několik odchylek od originálu. Můžeme pozorovat výrazové posuny, v daném případě výrazové zesílení, například při použití expresivnějších slov pro vojáky („сукины вы дети“, „сволочей“) ve srovnání s originálem a překladem Bogatyřova. Kromě toho slovo „поручик“, které v originálu zní jako „obrlajtnant“, je spíše z 19. století, ve 20. století se začalo používat slovo „лейтенант“. Slovo „lajtnant“ je německého původu a v románu zjevně odkazuje na to, že dnešní území České republiky bylo součástí Rakouska-Uherska. V daném kontextu slovo „поручик“ u ruského čtenáře nevyvolává asociaci s Rakousko-Uherskem, jelikož je slovanského původu, a proto je v daném kontextu zbytečné používat starší slovo. Kromě toho má v originálu slovo „lajtnant“ prefix obr-, který lze přeložit jako nad-, a proto překlad slova „obrlajtnant“ by měl znít jako „надпоручик“.

Skačkov také překládá slovo „obrlajtnant“ jako „поручик“, kromě toho nivelizuje originální popis vojáků a používá méně výrazné slovo („дураки“), k němuž nepřidává žádný přívlastek, který by mohl tuto expresivitu zvýšit. Mimo jiné místo vtípného výrazu „voják bez disciplíny“ používá dlouhé nevýrazné slovo „недисциплинированный“, jež by se mohlo hodit k řeči Švejka, který – jak jsme uváděli v teoretické části – často mění registry a mohl by použít i takto složitě slovo.

2) „*Vona není moc hezká, je to vopice, ale s vojákem bude mluvit.*“ (I, 244)

Překlady:

- «Собой-то она не больно хороша, попросту сказать – обезьяна, но с солдатом говорить станет» (P. Bogatyřov).
- «Сама она страшная, что твой бульдог, но с тобой, думаю, говорить станет» (V. Lavrovová a A. Fjodorov).
- «Она не особенно красива, скорее похожа на обезьяну, но с солдатом говорить станет» (M. Skačkov).

Daný úryvek je ze scény odehrávající se v hospodě a zobrazující rozhovor Švejka s civilistou, který pomáhá Švejkovi dostat psa pro obrlajtnanta.

3) „Nemluvil mnoho a pil zato víc, kombinuje, co má vlastně napsat té přísné, mravné, hezké dámě, která ho rozhodně víc lákala než všechny ty opice na jevišti, jak se o nich vyjadřovali druzí důstojníci.“ (II, 429)

Překlady:

- «Говорил он мало, но зато много пил, молча раздумывая, что бы ему такое написать этой строгой, высоконравственной и красивой даме, к которой его влекло гораздо сильнее, чем ко всем этим обезьянам, как называли опереточных артисток другие офицеры» (P. Bogatyřov).
- «В разговоры он почти не вступал, большей частью молчал и много пил, размышляя, что написать этой прекрасной женщине, столь строгой и целомудренной. Его тянуло к ней намного сильнее, чем к тем мартышкам из театра, как называли опереточных див офицеры полка» (V. Lavrovová a A. Fjodorov).

V tomto úryvku se nadporučík Lukáš setkal s důstojníky ve vinárně.

V obou úryvcích rovněž vidíme přirovnání postav k opicím. Na rozdíl od předchozího příkladu je v prvním úryvku porovnání založeno na vnějšku, nikoli na chování opic. Nehezká žena je porovnávána s opicí. Ve druhém úryvku jde zase o chování, protože se porovnávají s opicemi ženy, které vystupovaly na jevišti.

Co se týče překladů prvního úryvku, přesně překládá Bogatyřov a Skačkov, kdežto Lavrovová a Fjodorov mění ženu, o které se v originálu mluví jako o ne moc hezké, na „страшную“, čímž intenzifikují překlad daného úryvku a zároveň neporovnávají ženu s opicí, ale s „бульдогом“. Kromě toho nezdůrazňují, že žena určitě bude mluvit s vojákem, a píšou jenom „с тобой“.

Pokud jde o překlady druhého úryvku, existují pouze dva, protože Skačkov přeložil pouze první díl románu. Ve svých překladech autoři porovnávají ženy s opicemi, jenom Lavrovová a Fjodorov se rozhodli použít místo obecného slova „обезьяны“ konkrétní druh opic „мартышки“, což nezkresluje význam originálu. Kromě toho oba překlady obsahují

vysvětlení toho, o kom takhle důstojníci mluvili („опереточных артисток“ a „опереточных див“).

2. Vytváření jevů, které se v podstatě nebo zjevně odchyľují od logických nebo praxeologických norem

1) „*Při popravách provinilců účinkují vždy kněží, obtěžující svou přítomností delikventa.*“ (I, 164)

Překlady:

- «В казни преступника всегда участвует священник, своим присутствием обременяя осуждённого» (P. Bogatyřov).
- «При казни преступников всегда участвуют духовники, которые тяготят осужденного своим присутствием» (V. Lavrovová a A. Fjodorov).
- «При казни всегда ассистирует священник, обременяя своим присутствием осужденных» (M. Skačkov).

Daný úryvek je z kapitoly, ve které se popisuje polní mše, na začátku kapitoly se uvádí záležitosti spojené s usmrcováním lidí a toto je jedna z nich. Švejk jede v dané kapitole s polním kurátem sloužit polní mši.

V tomto příkladu spočívá humor v tom, že kněz má v představě člověka kladné vlastnosti a pomáhá lidem, zatímco v této situaci naopak provinilce obtěžuje.

V překladech tento prostředek funguje také. V Bogatyřovově překladu je zachován přechodník „обременяя“, který byl zároveň použit i v originálu („obtěžující“). Přechodník slouží ke kondenzaci obsahu věty, a v daném případě je navíc centrem humoru, jelikož právě skutečnost, že kněží někoho obtěžují, se odchyľuje od logických norem. Kromě toho mají v češtině přechodníky knižní charakter, zatímco v ruštině patří k vyššímu stylu. Podle národního korpusu ruského jazyka se slovo „обременяя“ mimo jiné často používá v publicistických nebo odborných textech, což může být příčinou zesilování komického efektu, protože slovo tak může vyznívat jako cizorodý prvek.

V překladu Lavrovové a Fjodorova přechodník zmizel a humor zůstává jenom v popsané situaci, výběr slov a stavba věty jej neposilují. Kromě toho překladatelé překládají

slovo „kněz“ jako „духовник“, což je kněz, který dává odpuštění. Daná konkretizace nenese žádný humoristický efekt a nehraje významnou roli.

Skačkov ve svém překladu nemá „provinilce“ z první poloviny věty a mění singulár na plurál v druhé polovině, místo „delikventa“ má „осужденных“. Sloveso „účinkovat“ překládá jako „ассистировать“. Slovo „ассистировать“ zeslabuje roli kněze v dané situaci, protože má v sobě význam něčeho druhořadého, okrajového.

- 2) „Když později Švejek líčil život v blázinci, činil tak způsobem neobyčejného chvalořečení: ‚Vopravdu nevím, proč se ti blázni zlobějí, když je tam drží. Člověk tam může lézt nahej po podlaze, vejť jako šakal, zuřit a kousat. Kdyby to člověk udělal někde na promenádě, tak by se lidi divili, ale tam to patří k něčemu prachvobyčejnému. Je tam taková svoboda, vo kerej se ani socialistům nikdy nezdálo. Člověk se tam může vydávat i za pánaboha nebo za Panenku Marii, nebo za papeže, nebo za anglickýho krále, nebo za císaře pána, nebo za sv. Václava, ačkoliv ten poslední byl pořád svázanej a nahej a ležel v izolaci...‘“ (I, 48)

Překlady:

- «Описывая впоследствии своё пребывание в сумасшедшем доме, Швейк отзывался об этом учреждении с необычайной похвалой. – По правде сказать, я не знаю, почему эти сумасшедшие сердятся, что их там держат. Там разрешается ползать нагишом по полу, выть шакалом, беситься и кусаться. Если бы кто-нибудь проделал то же самое на улице, так прохожие диву бы дались. Но там это – самая обычная вещь. Там такая свобода, которая и социалистам не снилась. Там можно выдавать себя и за бога, и за божью мать, и за папу римского, и за английского короля, и за государя императора, и за святого Вацлава. (Впрочем, тот всё время был связан и лежал нагишом в одиночке.)» (Р. Вогатырјов).
- «Впоследствии Швейку не раз пришлось описывать свое пребывание в сумасшедшем доме, и он всегда отзывался об этом медицинском учреждении с необыкновенной похвалой. – Не могу понять, почему эти

психи обижаются, что их там держат. Делай, что хочешь: всем без исключения сумасшедшим разрешается ползать голяком по полу, выть шакалами или гиенами, беситься, буйствовать и кусаться. Попробуйте кто-нибудь проделать это на улице, так люди вам проходу не дадут! А вот в сумасшедшем доме – это самая обычная и будничная вещь. Там царит такая свобода, какая и социалистам не снилась. Можешь выдавать себя хоть за Бога, хоть за Божью Матерь, хочешь – за папу римского или за английского короля. Есть и такие, кто выдает себя за государя императора и за Святого Вацлава. (Правда, тот все время был связанный и лежал голяком в одиночке)» (V. Lavrovová a A. Fjodorov).

- «Рассказывая впоследствии о доме умалишенных, Швейк не мог удержаться от бурного восторга: – По правде сказать, не понятно, почему это люди злятся, когда их туда сажают! Ведь там можно делать все, что душе угодно: голым ползать по полу. выть, как шакал, скандалить, кусаться. А попробуйте-ка такую штуку проделать где-нибудь на бульваре – все в ужас придут. А там на это смотрят, как на самую обыкновенную штуку! Там такая свобода, о которой не снилось даже и нашим социалистам! Там человек может себя выдавать и за господа бога и за богородицу, и за папу, и за английского короля. и за императора, и за святого Вацлава, хотя этот Вацлав все время лежал голым и связанным в одиночной камере» (M. Skačkov).

V tomto úryvku popisuje Švejek svůj život v blázinci, který by podle očekávání měl být hrůzyplný, ale vidíme tady úplně opačnou situaci. Švejek danou dobu popisuje jako jednu z nešťastnějších ve svém životě, což působí komicky.

Při popisu toho, za koho se může vydávat člověk v blázinci, Švejek uvádí mimo jiné i sv. Václava, kterému věnuje větší pozornost tím, že dodává: „ten poslední byl pořád svázaný a nahej a ležel v izolaci“. Sv. Václav je hlavním patronem českého národa a symbolem české státnosti, má velký význam pro obraz české národnosti. To dodává úryvku ještě větší komičnost, když je tak důležitý obraz spojen s blázcem. Všichni překladatelé zachovali jak sv. Václava, tak malý Švejkův komentář, nicméně nikdo nevedl důležitost daného obrazu

pro český národ, a proto nebude daný úryvek pro ruského čtenáře stejně vtipný jako pro českého čtenáře.

Překlad Bogatyrjova je nejpřesnější, nedodává nic navíc ani nevynechává nic z toho, co je v originálu. Chtěli bychom jenom okomentovat výběr slova pro překlad výrazu „blázní“. Bogatyrjov volí neutrální slovo („сумасшедшие“), kdežto Lavrovová a Fjodorov mají expresivnější variantu („психи“). Skačkov bláznů vynechává, píše jen lidé („люди“), a tímto překlad nivelizuje. V dané situaci má nejpřesnější překlad Bogatyrjov, protože slovo blázní je neutrální.

Co se týče překladu Lavrovové a Fjodorova, můžeme si všimnout toho, že na několika místech dodávají něco, co v originálu není. Jako příklad uvedeme takové fráze jako „не раз пришлось описывать“, „Делай, что хочешь: всем без исключения сумасшедшим разрешается“, „выть шакалами или гиенами“, podobné fráze nejsou v rozporu s originálem a jenom doplňují to, co v něm bylo řečeno. Kromě toho má překlad Lavrovové a Fjodorova dle našeho soudu několik nepřesných překladatelských řešení. Například to, že by se lidé na promenádě podívovali nad chováním člověka z blázince, překládají výrazem „так люди вам проходу не дадут“, který se používá v případech, když někdo někomu ani na chvíli nedá pokoj, což je odchylka od původního výrazu „divit se“. V daném případě tedy můžeme pozorovat významový posun.

Podívejme se také na překlad Skačkova. Slovní spojení „neobyčejné chvalořečení“ překládá jako „бурный восторг“, kde „бурный“ je expresivnější slovo než „neobyčejný“ a „восторг“ v sobě nese význam spokojenosti s něčím, ale přitom nemá význam pochvaly. Stejně jako Lavrovová a Fjodorov se Skačkov odchyluje od originálu, když překládá „tak by se lidi divili“ výrazem „все в ужас придут“, což je expresivnější. V daném překladu Skačkova můžeme vidět překladatelskou tendenci k intenzifikaci.

- 3) „...*Každej tam mohl mluvit, co chtěl a co mu slina právě přinesla na jazyk, jako by byl v parlamentě...*“ (I, 48)

Překlady:

- «...В сумасшедшем доме каждый мог говорить всё, что взбредёт ему в ГОЛОВУ, словно в парламенте» (P. Bogatyřjov).
- «...в сумасшедшем доме каждый может говорить все, что взбредет ему в ГОЛОВУ, – будто он заседает в нашем парламенте» (V. Lavrovová a A. Fjodorov).
- «...Там каждый может болтать, что хочет и как хочет, точь-в-точь как в парламенте» (M. Skačkov).

V daném úryvku je pokračování Švejkova popisu života v blázinci. Švejk tady používá lidové rčení „co mu slina právě přinesla na jazyk“, což podle knihy *Lidová rčení Zaorálka* znamená „mluvit bez rozvahy“ (Zaorálek, 2000). V překladech najdeme dvě varianty překladů tohoto rčení, a to „всё, что взбредёт ему в голову“ a „болтать, что хочет и как хочет“, přičemž první varianta je běžný hovorový výraz, který významově odpovídá originálu. Druhá varianta nezní tak běžně jako první a zároveň vidíme významový posun, protože se ve frázi „что хочет и как хочет“ ztrácí význam toho, že myšlenka může přijít nečekaně a člověk ji bez rozvahy vysloví, tím pádem překlad Skačkova odpovídá pouze první části úryvku originálu – „mohl mluvit, co chtěl“.

Švejk mimo jiné opět používá hovorovou češtinu, což vidíme ve slově „každej“. V překladu Bogatyřjova se hovorovost projevuje pouze v hovorovém výrazu „взбрести в голову“, jinak místo běžného „как“ používá naopak literárnější slovo „словно“. Lavrovová a Fjodorov se v dané situaci rozhodli pro méně literární slovo „будто“, Skačkov zvolil běžnou variantu „как“, jen pro intenzifikaci před tím ještě dodal adverbium „точь-в-точь“.

Mimo jiné zde vidíme i politickou narážku, Švejk říká, že v blázinci každý může říkat, co chce, mluvit bez rozvahy jako v parlamentu, a tímto porovnává parlament s blázincem a zároveň lidi v parlamentu s blázny.

- 4) „...*Vůbec žilo se tam jako v ráji. Můžete tam hulákat, řvát, zpívat, plakat, mečet, ječet, skákat, modlit se, metat kotrmelce, chodit po čtyřech, poskakovat po jedné noze, běhat dokola, tancovat, hopkat, sedět celej den na bobku a lézt po stěnách. Nikdo k vám nepřijde a neřekne: ‚Tohle nesmíte dělat, tohle se, pane, nesluší, to byste se mohl stydět, to jste vzdělanej člověk?‘“ (I, 48–49)*

Пřeklady:

- «...Вообще жилось там как в раю. Можете себе кричать, реветь, петь, плакать, блять, визжать, прыгать, молиться, кувыркаться, ходить на четвереньках, скакать на одной ноге, бегать кругом, танцевать, мчаться галопом, по целым дням сидеть на корточках или лезть на стену, и никто к вам не подойдет и не скажет: «Послушайте, этого делать нельзя, это неприлично, стыдно, ведь вы культурный человек»» (P. Bogatyřov).
- «...В общем, хорошо нам там жилось – как в раю! Хочешь – кричи, хочешь – реви, хочешь – пой, плачь, блей, визжи, прыгай на одной ноге, молись кому хочешь, ползай на четвереньках, бегай кругом, танцуй, скачи галопом, на корточках седи или на стену лезь. И ведь, что характерно: никто к тебе не подойдет и не начнет нудить, мол, нехорошо это, неприлично, вы ведь, дескать, культурный человек» (V. Lavřova a A. Fjodorov).
- «...Вообще жилось там, как в раю. Вы можете там кричать, орать, петь, плакать, блять, реветь, скакать, молиться, кувыркаться, ходить на четвереньках, прыгать на одной ноге, бегать по кругу, танцевать, качаться, сидеть на корточках и лезть на стены, – никто к вам не подойдет и не скажет: «Этого, сударь, делать нельзя, это неприлично, ай-ай, а еще образованный человек»» (M. Skařkov).

Dále řvejk popisuje, co lze v blázinci dělat, a podle něj lze dělat upne vřechno a chovat se, jak kdo chce. To je podle něj beze sporu výhoda daného místa.

Bogatyřov překládá frázi „vzdělanej člověk“ jako „культурный человек“. Tady můžeme pozorovat významový posun, neboť přidavne jméno vzdělaný podle slovníku spisovného jazyka eskeho znamená „takový, který nabyl vzdelany“, kdeřto ruské slovo „культурный“ ve smyslu „культурный человек“ podle slovníku ruského jazyka Ořegova znamená „находящийся на высоком уровне культуры, соответствующий ему“. Mimo jiné se v hovorové řeči slovní spojení „культурный человек“ pouřiva ve významu vychovaný, coř znamená, ře se v ruském peklade bude asociovat se sluřnym chováním, nikoli se vzděláním. Jinak je Bogatyřovuv překlad daného úryvku přesný.

Lavrovová a Fjodorov ve svém překladu používají prvky hovorové ruštiny jako částice „мол“ a „дескать“, což odpovídá stylu Švejka, i když v daném konkrétním úryvku Švejk prvky hovorové češtiny nepoužívá. Autoři se kromě toho zbytečně uchylují k dovysvětlení na začátku dané pasáže: „В общем, хорошо нам там жилось – как в раю!“. „Жилось как в раю“ samo o sobě znamená, že se žilo dobře, tím pádem je dovysvětlení pomocí slova „хорошо“ zbytečné. Můžeme si rovněž všimnout, že místo slova „мůžete“, které vidíme v originálu, autoři opakují několikrát slovo „хочешь“, což nemění význam celého projevu, ale dodává to Švejkově řeči více hovorovosti a lehkosti, zní to přirozeně. Mimo jiné zde vidíme opět prvky, které v originálu nejsou: „И ведь, что характерно“. V původním díle je nicméně přímo napsáno „Nikdo k vám nepřijde a neřekne“. Můžeme zde pozorovat stejný významový posun jako u Bogatyřova při překladu fráze „vzdělanej člověk“, kterou překládá jako „культурный человек“, což jsme již komentovali v předchozím odstavci. Daný případ je jedním z příkladů podobnosti překladu Bogatyřova s překladem Lavrovové a Fjodorova. O podobnosti svědčí nejen stejný překlad jednoho výrazu, ale také to, že daný překlad není doslovný na rozdíl od překladu Skačkova („образованный человек“).

V překladu Skačkova můžeme v případech, kdy Švejk napodobuje řeč jiného člověka, pozorovat, že autor na jednu stranu používá zdvořilé oslovení „сударь“, ale na druhou stranu používá citoslovce „ай-ай“, které naopak vyvolává efekt familiární konverzace. Tím pádem zní dané napodobování komicky.

- 5) *„Když balili Švejka do mokrého prostěradla u přítomnosti lékaře, odpověděl Švejk na jeho otázku, jak se mu to teď líbí: „Poslušně hlásím, pane obrarct, že je to jako na plovárně nebo v mořských lázních.“ (I, 99)*

Překlady:

- «Когда Швейка в присутствии врача завертывали в холодную мокрую простыню, он на вопрос доктора Грюнштейна, как ему это нравится, отвечал: – Осмелюсь доложить, господин старший врач, чувствую себя словно в купальне на морском курорте» (Р. Богатырьов).

- «Всякий раз, когда Швейка в присутствии доктора Грюнштайна обертывали в мокрую холодную простыню, тот не забывал интересоваться, как, мол, это ему нравится. И всякий раз получал один и тот же ответ: – Благодарствуйте, господин военный врач, чувствую себя, будто в купальне на морском курорте» (V. Lavrovová a A. Fjodorov).
- «Когда в присутствии доктора Швейка завертывали в мокрые простыни, то на вопрос, как это ему нравится, Швейк ответил: – Это, ваше благородие, точно в купальне или на морском пляже» (M. Skačkov).

Švejka je v posádkové věznici a uložili ho do nemocničního baráku, protože ho považují za simulanta. V tomto baráku simulanty trápili různými způsoby. V daném úryvku ho například balili do mokrého prostěradla.

Ve skutečnosti je balení do mokrého prostěradla mučení, ale pro Švejka to mučení není. Naopak to bere jako velmi příjemnou proceduru. V tomto spočívá odchylka od logických norem.

V překladech úryvku nalezneme drobné odchylky od původního textu u všech překladatelů. Například Bogatyřov, Lavrovová a Fjodorov mají v překladech nejen mokré, ale ještě navíc studené prostěradlo („завертывали в холодную мокрую простыню“ a „обертывали в мокрую холодную простыню“), vidíme zde tedy další příklad podobnosti dvou překladů, a to s ohledem na to, že v originále slovo „studený“ není. Skačkov má v překladu daného výrazu víc prostěradel, než je v originálu („завертывали в мокрые простыни“), a také místo lázni používá slovo „pláž“, což ale nemá velký vliv na význam Švejkovy repliky. Skačkov mimo jiné nepřekládá vojenské slangové slovo „обрарет“, místo toho volí velice literární oslovení „ваше благородие“, kdežto Bogatyřov, Lavrovová a Fjodorov se pokusili zachovat alespoň významovou stránku daného slangového slova („старший врач“ a „военный врач“).

Větší překladatelskou nepřesnost pozorujeme v překladu Lavrovové a Fjodorova, kteří používají takové výrazy jako „всякий раз“ a „не забывал интересоваться“, které svědčí o tom, že se daná situace opakovala několikrát, nicméně podle dokonavého vidu slovesa „odpovědět“ v originálu se můžeme domnívat, že se to stalo jenom jednou.

Bez ohledu na uvedené překladatelské nepřesnosti všichni překladatelé zachovali humor daného úryvku.

6) „*Já taky myslím, že je to moc hezký, dát se probodnout bajonetem,*” řekl Švejk, „*a taky to není špatný, dostat kouli do břicha, a ještě pěknější, když člověka přerazí granát a člověk kouká, že jeho nohy i s břichem jsou nějak vod něho vzdálený, a je mu to tak divný, že z toho umře dřív, než mu to někdo může vysvětlit.*“ (I, 199)

Překlady:

- « – А я думаю, как это здорово, когда тебя проткнут штыком! – сказал Швейк. – Неплохо ещё получить пулю в брюхо, а ещё лучше, когда человека разрывает снаряд и он видит, что его ноги вместе с животом оказываются на некотором расстоянии от него. И так ему странно, что он от удивления помирает раньше, чем это ему успевают разъяснить» (Р. Bogatyřov).
- « – А я так понимаю, что, когда тебя штыком проткнут, так это даже хорошо – сразу Богу душу отдашь! – сказал Швейк. – Недурно еще получить разрывную пулю в живот, а лучше всего, когда солдата рвет на части снаряд и он еще успевает увидеть, что ноги его вместе с животом в одном месте, а сам он – в другом. И так ему это удивительно, что он от удивления своего помирает раньше, чем почувствует боль» (V. Lavrovoá a A. Fjodorov).
- «– А по-моему не так уж плохо быть проткнутым штыком, – сказал Швейк. – или получить пулю в живот, а еще лучше, когда человека разрывает граната, а он смотрит и с изумлением думает, почему это ноги вместе с животом оказались так далеко. Это его так поражает, что он умирает раньше, чем ему успеют объяснить об этом толком» (M. Skačkov).

Daný úryvek popisuje situaci, ve které Švejk čeká na polního kuráta Otto Katze a mezitím mluví s vojáky.

Odchylka od logických norem spočívá v daném případě v tom, že Švejk bere velmi pozitivně skutečnost, když člověka někdo zabije, a to různými způsoby, a přitom vysvětluje, proč je to dobré.

Co se týče překladu Bogatyryjova uvádí autor skoro doslovný překlad, odpovídající originálu jak po stránce významové, tak stylistické. Pokud jde o překlad Lavrovové a Fjodorova, můžeme si všimnout jednoho detailu navíc, a to zvolací věty „спразу Богу душу отдашь!“, která dodává dané replice expresivitu, ale v originálu není, a zároveň chybného překladu konce úryvku: „než mu to někdo může vysvětlit“. Lavrovová a Fjodorov místo toho říšou „чем почувствует боль“, což má úplně jiný význam a nenesou v sobě humor, který má původní věta.

V překladu Skačkova můžeme vidět významový posun na začátku daného úryvku, a to v překladu fráze „je to moc hezký“, kterou překládá jako „не так уж плохо“, což znamená, že to není špatné, ale dobré to také není. Mimo jiné používá nepřirozený výraz „объяснить об этом“, který se nevyskytuje v žádném textu z národního korpusu ruského jazyka. Přirozený výraz zní „объяснить это“, který se vyskytuje ve více než 450 textech z daného korpusu.

7) *„Zamyslíl se a vyskočil: „Málem bych byl zapomněl...“ Švejk šel do pokoje k nadporučíkovi, který již tvrdě usnul, a vzbudil ho: „Poslušně hlásím, pane obrlajtnant, že nemám žádný rozkaz stran té kočky.“ A rozespalý nadporučík v polosnění převrátil se na druhou stranu a zabručel: „Tři dny kasárníka!“ a spal dál. Švejk tiše odešel z pokoje, vytáhl nešťastnou kočku zpod pohovky a řekl k ní: „Máš tři dny kasárníka, abtreten!“ A angorská kočka si opět vlezla pod pohovku.“ (I, 225–226)*

Překlady:

- «Швейк задумался и вдруг вскочил: – Чуть было не забыл! – И пошёл в комнату к поручику. Поручик крепко спал. Швейк разбудил его: – Осмелюсь доложить, господин обер-лейтенант, я не получил приказания насчёт кошки. Поручик во сне перевернулся на другой бок, пробормотал: «Три дня ареста!» – и заснул опять. Швейк тихо вышел из комнаты,

вытащил несчастную кошку из-под дивана и сказал ей: – Три дня ареста! И ангорская кошка полезла обратно под диван» (P. Vogaturjov).

- «Швейк углубился в размышления, затем неожиданно вскочил, стукнул себя кулаком по лбу и пошел в спальню поручика. Там он слегка потормошил уснувшего уже Лукаша и поинтересовался: – Виноват, господин поручик, какие будут приказания насчет кошки, а то я чуть было не упустил из виду! Поручик перевернулся на другой бок и сонно пробормотал: – Да что же это такое... три дня ареста... Швейк тихонько притворил двери, вернулся к себе на кухню, вытянул отчаянно сопротивляющееся животное из-под дивана, поднял за хвост, встряхнул и строго сказал: – Будет тебе три дня ареста! Затем разжал кулак, после чего ангорская кошка тяжело шмякнулась об пол и с утробным мяуканьем заползла обратно под диван» (V. Lavrovová a A. Fjodorov).
- «Он задумался, а потом неожиданно вскочил: – Чуть-чуть было не забыл... Швейк вошел в комнату поручика, который уже крепко спал, и разбудил его: – Господин поручик, позвольте спросить, а как насчет кошки? Вы мне не дали никаких распоряжений. Поручик перевернулся на другой бок и спросонья пробормотал: – На три дня под арест. – и заснул снова. Швейк тихонько вышел из комнаты, вытащил несчастную кошку и сказал ей: – Ну, слышишь – под арест на трое суток! Марш! И загнал кошку под диван» (M. Skačkov).

Scéna se odehrává v domě nadporučíka Lukáše. Ten den snědla kočka jeho kanára a Švejк chtěl vědět, co s tím má udělat, proto šel k nadporučíkovi, který už spal.

V daném případě spočívá odchylka od logických norem v tom, že Švejк dává kočce rozkaz, jako kdyby byla člověk a rozuměla tomu.

Lavrovová a Fjodorov uvádějí ve svém překladu mnoho detailů navíc, které v originálu nejsou. Švejк v daném překladu dělá mnoho činností, které v originálu nedělal. Například: „stукнул себя кулаком по лбу“ – dané gesto zdůrazňuje to, že si Švejк na něco zapomněl; „вытянул отчаянно сопротивляющееся животное из-под дивана, поднял за хвост, встряхнул и строго сказал“ – Švejк zachází s kočkou krutěji než v originálu; „Затем разжал кулак, после чего ангорская кошка тяжело шмякнулась об пол и с утробным

мяуканьем заползла обратно под диван“ – opět mnohem detailnější popis toho, co se dělo s kočkou, jenž v originálu nenajdeme. Na druhou stranu jedna replika v daném překladu chybí, a to „Málem bych byl zapomněl...“, kterou Švejk říká, než jde do pokoje k nadporučíkovi. Autoři tuto repliku vynechali a místo toho dodali gesto („стукнул себя кулаком по лбу“), které je zmíněno předtím.

Jak vyplývá z výše uvedeného komentáře, v tomto překladu vidíme jiného Švejka než v originálu, tento Švejk je mnohem krutější, což se v originálu ani v nejmenším nenaznačuje. Slova v překladu jako „поднял за хвост“, „встряхнул“, „строго“, „шмякнулась“ ukazují takový rys Švejkovy povahy, jako je krutost vůči zvířatům, kdežto v originálu máme úplně neutrální popis jeho činů („vytáhl“, „řekl“).

Takový počet detailů navíc můžeme považovat za pokus o zvýšení humoristického efektu, přestože to není v daném případě potřeba, protože je komická celá uvedená situace, a to díky odchylce od logických norem.

Překlady Bogatyřjova a Skačkova na rozdíl od překladu Lavrovové a Fjodorova odchylky od originálu neobsahují. Rovněž jsme zaznamenali, že jenom Skačkov se pokusil o zachování německého „abtreten“, které se vyskytuje na konci rozkazu. Překládá to slovem „Марш!“. Dané slovo neodkazuje k němčině, protože pochází z francouzského jazyka, ale zároveň odkazuje k vojenskému tématu, což dělá i slovo „abtreten“.

3. Fiktivní spojení zcela odlišných jevů

1) *„Oltář skládal se ze tří dílů, opatřených hodně falešným pozlátkem, jako celá sláva církve svaté.“ (I, 169)*

Překlady:

- «Алтарь состоял из трёх растворов и был покрыт фальшивой позолотой, как и вся слава святой церкви» (P. Bogatyřjov).
- «Пресловутый алтарь состоял из трех створок и был покрыт фальшивой позолотой» (V. Lavrovová a A. Fjodorov).
- «Алтарь состоял из трех частей, густо покрытых сусальным золотом, как и вся слава святой церкви» (M. Skačkov).

Jedná se o popis polního oltáře polního kuráta Otto Katze. Následující čtyři úryvky rovněž popisují daný oltář.

V úryvku je sláva svaté církve spojena s falešným pozlátkem. Překlad Bogatyřjova je téměř doslovný a působí komicky stejně jako originál. Jediným rozdílem je absence překladu slova „hodně“ před falešným pozlátkem, které nese funkci intenzifikátoru a v daném kontextu znamená, že každý ihned viděl, že pozlátko je falešné. V překladu autor vynechal adverbium, a tím pádem přišel překlad o tento detail. V tomto případě by bylo možné jej přeložit opisným způsobem, například „...был покрыт фальшивой, каждому бросающейся в глаза, позолотой...“.

Překlad Lavrovové a Fjodorova přidává na začátek adjektivum „пресловутый“, jehož vhodnost z originálu nevyplývá, ale může být odkazem na předchozí kapitoly, kde se o oltáři mluvilo. Překlad mimo jiné vypouští finální část původní věty, ve které se sláva svaté církve porovnává s falešným pozlátkem, což je klíčová část daného úryvku a zároveň jeden z jevů, jejichž spojení vyvolává komický efekt. Z toho vyplývá, že překlad ztratil humor originálu a stal se běžným popisem oltáře.

Skačkov má ve svém překladu místo falešného pozlátka „сусальное золото“. Podle našeho názoru daný překlad neodpovídá originálu, protože lístkové zlato nerovná se falešné, což znamená, že se ve větě ztrácí nepoměr mezi něčím falešným a církví.

2) *„Zato však bůh otec vypadal jako loupežník Divokého západu, kterého představuje obecnstvu film nějakého napínavého krváku.“ (I, 170)*

Překlady:

- «Зато бог-отец был похож на разбойника с дикого Запада, каких преподносят публике захватывающие кровавые американские фильмы» (Р. Bogatyřjov).
- «Что же до Бога-отца, то он был похож на злодея из американских фильмов о Диком Западе» (V. Lavrovová a A. Fjodorov).

- «Зато бог-отец был похож на бандита американских прерий, которого играет посредственный артист в кровавом американском Фильме» (M. Skačkov).

3) „*Syn boží byl naproti tomu veselý mladý muž, s pěkným bříškem, zahaleným něčím, co vypadalo jako plavky. Celkem dělal dojem sportmana. Kříž, který měl v ruce, držel s takovou elegancí, jako kdyby to byla tenisová raketa.*“ (I, 170)

Překlady:

- «Бог-сын, наоборот, был изображён в виде весёлого молодого человека с порядочным брюшком, прикрытым чем-то вроде плавок. В общем бог-сын походил на спортсмена: крест он держал в руке так элегантно, точно это была теннисная ракетка» (P. Bogatyřov).
- «Бог-сын, напротив, являл собой легкомысленного молодого человека с изрядно отросшим брюшком, одетого в плавки неопределенного цвета. В общем и целом Бог-сын походил на регулярно нарушающего режим теннисиста, не без элегантности держащего в руке крест, будто это была теннисная ракетка» (V. Lavřovová a A. Fjodorov).
- «Напротив, сын божии бил изображен веселым молодым человеком. с брюшком, прикрытым чем-то похожим на трусики. В общем он производил впечатление спортсмена. Крест, который у него был в руке, он держал с такой грацией, словно это была теннисная ракетка» (M. Skačkov).

Dva uvedené úryvky vyvolávají stejný efekt, protože se v nich srovnávají úplně odlišné jevy. Bůh se porovnává s loupežníkem a syn boží se sportmanem s raketou místo kříže. Díky takovému nepoměru porovnávaných objektů vzniká komický efekt. Co se týče ruských překladů, má Bogatyřov ve svém překladu navíc adjektivum „американский“ při popisu filmu, jehož hrdinu bůh připomíná. To je dle našeho soudu zbytečná konkretizace, protože ustálené spojení *Divoký západ* již odkazuje na typ filmu, o kterém je zde řeč. Kromě toho překladatel špatně pochopil výraz „пёкнэ брїшко“, překládá ho jako „порядочное

брюшко“, pod čímž si ruský čtenář představí velké břicho, zatímco v originálu máme sportsmana, a proto bude pěkné břicho evidentně znamenat, že syn boží měl vysportované a svalnaté břicho.

Totéž vidíme v překladu Lavrovové a Fjodorova, kteří také dodávají adjektivum americký, což je další shodou mezi oběma překlady. Kromě toho zde máme trochu jiný překlad slova loupežník, s nímž je srovnáván bůh otec. Lavrovová a Fjodorov ho překládají jako „злодей“, což se ruskému čtenáři spojí spíše se zápornou postavou z pohádek, ale při srovnání s bohem otcem to také působí komicky. Co se týče úryvku o synovi, najdeme zde nepřesný překlad slova veselý, jež autoři převádějí jako „легкомысленный“. Rovněž se zde vyskytuje několik detailů navíc, které v originálu nejsou. Například plavky mají v překladu neurčitou barvu a syn „походил на регулярно нарушающего режим теннисиста“. Autoři dělají stejnou chybu jako Bogatyřov, když překládají „pěkné břicho“ jako „изрядно отросшее брюшко“.

Pokud jde o překlad Skačkova, autor překládá *Divoký západ* jako „американские прерии“, což nevyvolává stejnou představu jako ustálené slovní spojení *Divoký západ*, s nímž se nám pojí konkrétní asociace jako například Amerika, kovboj, western atd. Výraz „американские прерии“ není běžně používaný výraz na rozdíl od *Divokého západu* a vyvolává asociace pouze s oblastí v Severní Americe. Mimo jiné porovnává v překladu Boha nejen s loupežníkem, ale ještě s průměrným hercem. V originálu dané porovnání není a dle našeho mínění je zbytečné a nemá žádný smysl. Co se týče druhého úryvku, Skačkov stejně jako ostatní překladatelé špatně přeložil „pěkné břicho“ coby „брюшко“, což v ruštině znamená, že měl velké břicho.

4) „*Opatřen řvavými barvami, vypadal zdáli jako barevné tabule určené pro zkoumání daltonistů na železné dráze.*“ (I, 169)

Překlady:

- «Намалёванный кричащими красками, этот алтарь издали казался цветной таблицей для проверки зрения железнодорожников» (P. Bogatyřov).

- «С некоторого расстояния сие грубо размалеванное кричащими красками изделие вполне можно было бы принять за какую-нибудь таблицу для проверки остроты зрения железнодорожников» (V. Lavrovová a A. Fjodorov).
- «Расписанный кричащими красками, он издали был похож па цветную доску, по которой испытывают железнодорожников на дальтонизм» (M. Skačkov).

Opět jde o porovnání zdaleka neporovnatelných věcí – oltář a něco tak běžného jako tabule pro zkoumání daltonistů, což zní komicky.

Překlad Bogatyřjova relativně odpovídá originálu s výjimkou adjektiva „намалеванный“ (v originálu „опатřen“), které je expresivní a obvykle se používá v souvislosti s dětmi nebo když někdo neumí malovat, což nese dodatečný komický efekt, protože si můžeme představit, jak to zhruba může vypadat. Kromě toho nemá v překladu daltonismus, ale jenom kontrolu zraku, což nezní tak vtipně jako originál, protože při zkoumání daltonismu se používají barevné tabule, kdežto pro zkoumání zraku se používají tabule s čísly nebo písmeny, a tím pádem není jasné, proč se oltář opatřený barvami používá pro zkoumání zraku.

Druhý překlad obsahuje také expresivnější slovo „размалеванный“, které nese stejný význam jako řešení v překladu Bogatyřjova, ale prefix „раз-“ ještě zvyšuje intenzitu. Autoři používají stejně jako Bogatyřjov místo daltonismu kontrolu zraku, což zase může svědčit o tom, že se inspirovali překladem Bogatyřjova.

Co se týče překladu Skačkova, poslední část věty („по которой испытывают железнодорожников на дальтонизм“) nezní přirozeně kvůli spojení „испытывать на дальтонизм“, které není ustálené a neexistuje v ruském jazyce. V daném případě by bylo lepší místo „испытывать“ zvolit ustálené slovní spojení „проходить проверку“, které se běžně používá v souvislosti s nemocemi.

- 5) *„Vynikala jen jediná figura. Nějaký nahý člověk se svatozáří a nazelenalým tělem jako biskup husy, která už zapáchá a je v rozkladu. Tomu svatému nikdo*

nic nedělal. Naopak, měl po obou stranách dva křídlaté tvory, kteří měli znázorňovat anděly. Ale divák měl dojem, že ten svatý nahý muž řve hrůzou nad tou společností, která ho obklopuje. Andělé vypadali totiž jako pohádkové příšery, něco mezi okřídlenou divokou kočkou a apokalyptickou příšerou.“
(I, 169–170)

Překlady:

- «Выделялась только одна фигура какого-то голого человека с сиянием вокруг головы и с позеленевшим телом, словно огузок протухшего и разлагающегося гуся. Хотя этому святому никто ничего плохого не делал, а, наоборот, по обеим сторонам от него находились два крылатых существа, которые должны были изображать ангелов, – на зрителя картина производила такое впечатление, будто голый святой орёт от ужаса при виде окружающей компании: дело в том, что ангелы выглядели сказочными чудовищами, чем-то средним между крылатой дикой кошкой и апокалипсическим чудовищем» (P. Bogatyřov).
- «Стороннему наблюдателю сразу же бросалась в глаза фигура какого-то обнаженного мужчины с нимбом вокруг головы и с телом синюшно-зеленоватого оттенка, словно гниющий огузок разлагающегося гуся. На первый взгляд, никто не делал ему ничего плохого, напротив, по обе стороны от голого человека располагались два существа с крыльями, долженствующие являть собой ангелов. Тем не менее создавалось вполне определенное впечатление, что несчастный вопит от обуявшего его ужаса: окружавшая его компания выглядела и в самом деле отнюдь не благодушно, более того, крылатые существа походили на сказочных чудищ – нечто среднее между диким котом с крыльями и апокалиптическим зверем» (V. Lavrovová a A. Fjodorov).
- «На всем алтаре выделялась только одна фигура. Это был какой-то нагой человек в ореоле, с позеленевшим телом, словно «архиерейское место» у гуся, который уже начал портиться и издавать дурной запах. Этому святого никто не обижал. Наоборот, по обе его стороны стояло по два крылатых существа, которые должны были изображать ангелов. Но

у зрителя получалось такое впечатление, что у этого голого святого лицо искажено ужасом при виде той компании, которая его окружает. Дело в том, что ангелы выглядели как сказочные чудовища, нечто среднее между крылатой дикой кошкой и апокалипсическим страшилищем» (M. Skačkov).

V tomto úryvku vidíme spojení zcela neslučitelných pojmů – andělé, kteří vypadají jako netvoři, a svatý, který má „nazelenalé tělo jako biskup husy“. Kromě toho svatý „řve hrůzou“ kvůli andělům, kteří ho obklopují. Detailní popis pomáhá čtenáři představit si danou komickou situaci. Hezké a svaté věci jsou spojeny s odpornými a ošklivými. V tom spatřujeme jak komický efekt, tak satiru na církve, o které jsme se zmiňovali v teoretické části práce. Andělé a svatí jsou jenom slova pro něco, co ve skutečnosti může být netvor nebo hnijící tělo husy, čímž chtěl autor poukázat na to, že církve je ve skutečnosti ošklivá a prohnílá.

Bogatyřov má nejpřesnější překlad ze všech, odpovídá originálu, a to jak významově, tak po stránce expresivity.

Lavrovová a Fjodorov mají opět ve svém překladu detaily navíc, na konci úryvku uvádějí vlastní komentář pro daný obraz– „окружавшая его компания выглядела и в самом деле отнюдь не благодушно“. Tento komentář v originálu není, nicméně v uvedeném překladu působí jako názor autora, zatímco ve skutečnosti jde o názor překladatelů, který tam dodali navíc.

Překlad Skačkova obsahuje také několik nepřesných překladatelských řešení, jako je například překlad slova „biskup“. U Skačkova vidíme výraz „архиерейское место“. „Архиерейское место“ je místo v centru chrámu, kde stojí archijerej (biskup), a nemá nic společného s husou. Dané slovní spojení zní nepřirozeně v souvislosti s husou, ale je možné, že se Skačkov snažil zachovat odkaz na náboženství, který vidíme v originálu, protože slovo biskup má v češtině dva významy, a to církevní hodnostář a výrůstek nad řitním otvorem drůbeže (podle SSJČ). O tom svědčí i to, že dává daný výraz do uvozovek, čímž naznačuje, se jedná o vyjádření ironie. V jeho překladu mimo jiné najdeme i nepřirozené slovní spojení „получалось такое впечатление“, v daném kontextu se obvykle používá ustálené spojení „создавалось впечатление“.

- 6) „Až vás odvedou na vojnu a budete rukovat do pole,“ poznamenal opět Švejek, „tak vodsloužíme s panem feldkurátem mši svatou, aby bůh nebeský dal a první granát vás přeraziti ráčil.“ (I, 195)

Překlady:

- « – Вот когда вас призовут на военную службу и вы попадете на фронт, – заметил Швейк, – мы с господином фельдкуратором отслужим мессу, чтобы, по божьему соизволению, вас разорвало первым же снарядом» (P. Bogatyřjov).
- « – Я думаю о том дне, когда вас призовут на военную службу и попадете вы на передовую, – мечтательно заметил Швейк, – знаете, мы с господином фельдкуратором специально отслужим мессу, чтоб милосердием Божиим вас разорвало первым же снарядом» (V. Lavrovová a A. Fjodorov).
- « – Вот когда вас заберут на военную службу, – заметил снова Швейк, – мы с господином куратором отслужим молебен, чтобы волей господа бога первая же граната разорвала вас на части» (M. Skačkov).

K polnímu kurátovi přišel muž a chce, aby mu splatil dluh co nejdřív, protože všichni jeho dlužníci umírají. Do jejich rozhovoru se plete Švejek se svými replikami a toto je jedna z nich.

V úryvku je svatá mše spojena s tím, že Švejek s feldkurátem chtějí prosit boha o strašnou smrt člověka. V tom také můžeme spatřovat satiru na církev, protože podle Švejka lze během svaté mše poprosit boha o něco tak špatného, jako je smrt člověka.

Bogatyřjov, Lavrovová a Fjodorov překládají mši svatou jako „mecca“, kdežto Skačkov má ve svém překladu „молебен“. „Молебен“ je bohoslužba v pravoslavné liturgii, která je podobná mši v katolické církvi, ale podle našeho mínění by bylo lepším řešením zachovat mši („mecca“) jako v originálu. Slovo „mecca“ je pro ruského čtenáře srozumitelné a zároveň vyvolává asociaci s katolickou církví.

Lavrovová a Fjodorov dávají určité zabarvení Švejkovým slovům pomocí toho, že v jejich verzi mluví „мечтательно“, ačkoliv v originálu máme jenom neutrální výraz „poznaenal opět Švejk“.

4. Komický kontrast

Originál a překlady viz příloha 1.

Švejk, hostinský Palivec a civilní strážník Bretschneider mluví v hospodě o událostech souvisejících se zabitím arcivévody Ferdinanda. V nevtipné situaci vypráví Švejk historku o tom, jak zemřeli dva lidé, přičemž ji vypráví tak, jako by se jednalo o velmi vtipný příběh, a v tom spatřujeme komický kontrast.

Zprv si můžeme všimnout, že překladatelé nabízejí dva různé překlady slova „bába“ – „старуха“ a „баба“. Bogatyrjov i Lavrovová a Fjodorov zvolili první variantu, zatímco Skačkov druhou. V originálu Švejk mluví o bábách nikoli jako o ženách, ale o stařenách, což můžeme odvodit z toho, že „... sbíraly roští a houby...“. A proto je blíže k originálu překlad „старухи“.

Překlad Bogatyrjova obsahuje několik odchylek jako například frázi „В конце концов довели парня до того“, přičemž v originálu máme jenom jedno slovo „musel“, které se opakuje v dané větě několikrát. Bogatyrjov se také pokusil zachovat opakování a používá slovo „пришлось“, ale pouze dvakrát. Jako znak hovorovosti se vyskytuje v překladu prostorečije „небось“, jež najdeme ve Švejkově napodobování řeči jiných osob, které vyjadřovaly svůj názor na muže, o němž Švejk vyprávěl, což originálu zcela odpovídá. V originálu pozorujeme v dané replice typické prvky hovorové češtiny, které jsme uváděli v kapitole o řečových charakteristikách Švejka, a to „probodnutýho“ a „pěknej“. Co se týče zbytku projevu, najdeme hovorovost v překladu slova „mrtvice“, a to ve slově „кондрашка“, které se v hovorové řeči používá, když někoho raní mrtvice.

V překladu Lavrovové a Fjodorova jsou vynechána některá vlastní jména, například jméno syna obchodníka a také název města Krumlov. Kromě toho znovu vyjadřují vlastní názor pomocí fráze „оно и понятно“, která v originálu není. Opět vnášejí detaily navíc, které v původním textu nejsou, například když Švejk mluví o obchodníkovi, jehož probodli, dodávají, že ho probodli jako svini („как свинью, зарезали“). Stejně jako u Bogatyrjova u

nich došlo k odchylce v překladu slova „musel“ – „В общем, довели парня до того“, ale na rozdíl od Bogatyřjova autoři nezachovali opakování tohoto slovesa. Můžeme si mimo jiné všimnout, že jejich překlad následujícího úryvku z daného projevu je téměř stejný jako u Bogatyřjova – „Несколько лет назад у нас в Будейовицах на базаре случилась небольшая ссора“ (P. Bogatyřjov) / „Несколько лет назад у нас в Будейовицах случилась небольшая ссора“ (V. Lavrovová a A. Fjodorov), přitom daný úryvek není doslovným překladem originálu, tudíž můžeme předpokládat, že Lavrovová a Fjodorov se nechali inspirovat překladem Bogatyřjova. Jako znak hovorovosti také používají prostorečije „сигануть“ a stejně jako Bogatyřjov zvolili pro překlad slova „mrtvice“ ruské „кондратий“, což je trochu jiná podoba tohoto slova, ale znamená totéž co „кондрашка“.

Skačkov má ve svém překladu několik chybných překladatelských řešení, například překládá strýce císaře pána jako „родной зятя государя императора“, kromě toho překládá Vltavu jako „Молдаву“. Mimo jiné užil nevýrazného a neutrálního překladu slova „mrtvice“, jež převádí jako „паралич“. Tím pádem nejsou v jeho překladu výrazné rysy hovorové ruštiny, které by mohly odpovídat češtině, kterou vidíme v originálu.

- 2) *„Já bych si na takovou věc koupil brovnink. Vypadá to jako hračka, ale můžete s tím za dvě minuty postřílet dvacet arcivévodů, hubenejch nebo tlustejch. Ačkoliv, mezi námi řečeno, paní Müllerová, že do tlustýho pana arcivévodě se trefíte jistěj než do hubenýho. Jestli se pamatujou, jak tenkrát v Portugalsku si postříleli toho svýho krále. Byl taky takovej tlustej. To víte, že král nebude přece hubenej.“ (I, 15)*

Překlady:

- «Для такого дела я бы купил себе браунинг: на вид игрушка, а из него можно в два счёта перестрелять двадцать эрц-герцогов, хоть тощих, хоть толстых. Впрочем, между нами говоря, пани Мюллерова, в толстого эрцгерцога вернее попадёшь, чем в тощего. Вы, может, помните, как в Португалии подстрелили ихнего короля? Во какой был толстый! Вы же понимаете, тощим король не будет...» (P. Bogatyřjov).

- «К примеру, надумай я эрцгерцога застрелить, то купил бы себе браунинг. Посмотришь на него – игрушка игрушкой, зато из такого пистолета можно в два приема перестрелять хоть два десятка эрцгерцогов. Хочешь – тощих, хочешь – толстых! Между нами говоря, госпожа Мюллерова, в толстого эрцгерцога намного проще попасть, чем в худого. Помните небось, в Португалии короля тамошнего подстрелили? Тот был еще боров! Оно и понятно, какой из тощего король...» (V. Lavrovová a A. Fjodorov).
- «Для такого дела я бы купил браунинг. Он похож па игрушку, но им за две минуты вы можете перестрелять двадцать тонких или толстых эрцгерцогов. Хотя, говоря между нами, пали Мюллер, в толстого эрцгерцога легче попасть, чем в тонкого. Вы помните, как португальцы застрелил своего короля? Он тоже был толстый. Ну да с чего бы королю быть худеньким?» (M. Skačkov).

Švejk je doma a mluví se svou posluhovačkou paní Müllerovou o tom, že zabili arcivévodu Ferdinanda.

V této replice se popisuje zbraň, což není komické téma, ale Švejk dodává takové komentáře, které komický efekt vytvářejí. Nebere nijak vážně fakt, že tou zbraní byl doopravdy zabit člověk, ale uvažuje o tom, jakého člověka by bylo snadnější zabít. Na konci vysvětluje, že král nemůže být v žádném případě hubený, což je narážka na monarchii a na skutečnost, že král má vždy dostatek jídla, a tím pádem si žije dobře. Navíc slovo „tlustý“ nese negativnější konotaci, což zároveň vyvolává záporné emoce vůči králi a monarchii.

Bogatyryov i Lavrovová a Fjodorov používají ve svých překladech prvky hovorové ruštiny (prostorečije) jako „ихнего“, „тамошнего“, „небось“, „во“, což originálu zcela odpovídá, protože v řeči Švejka najdeme takové prostředky obecné češtiny jako „hubenejch“, „tlustýho“, „jistějc“ atd.

Avšak Lavrovová a Fjodorov v úryvku „Byl taky takovej tlustej...“ místo překladu slova tlustý porovnávají krále s vepřem („боров“), což podle našeho soudu nesedí, protože s vepřem se v ruštině porovnává velký a mocný muž, ale nemusí přitom být tlustý. Mimo jiné

slovo „бопов“ nevyvolává stejný negativní postoj vůči králi jako původní slovo „tlustý“, což zmírňuje narážku ve srovnání s originálem.

Skačkov v daném úryvku prostorečije nepoužívá. V poslední větě překládá slovo „hubenej“ deminutivem „худенький“, které v daném kontextu podle našeho mínění není vhodné. Dané deminutivum se obvykle používá v souvislosti s dětmi nebo ženami. Nejlepším řešením pro překlad je podle našeho mínění slovo „тощий“, které zvolili jak Bogatyřjov, tak Lavrovová a Fjodorov, protože je extrémním opakem slova „tlustý“, a tímto způsobem jakoby zvětšuje rozdíl mezi králem a ostatními lidmi.

3) *„Tím vám mohu posloužit milerád,“ odpověděl Švejк odpínaje řemen, „já jsem ještě nikdy neviděl, jak se v separaci lidi věší na řemenu. – Jenom to je mrzuté,“ pokračoval rozhlížeje se kolem, „že tu není žádná skoba. Klika na okně vás neudrží. Ledaže byste se pověsil vkleče u pryčny, jako to udělal ten mnich v klášteře v Emauzích, co se oběsil na krucifixu kvůli jedný mladý židovce. Já mám sebevrahy moc rád, tak jen s chutí do toho.“ (I, 57)*

Překlady:

- «– С большим удовольствием могу вам услужить, – ответил Швейк, снимая свой ремень. – Я ещё ни разу не видел, как вешаются в одиночке на ремне... Одно только досадно, – заметил он, оглядев камеру, – тут нет ни одного крючка. Оконная ручка вас не выдержит. Разве что на нарах, опустившись на колени, как это сделал монах из Эмаузского монастыря, повесившись на распятии из-за молодой еврейки. Мне самоубийцы очень нравятся. Так извольте...» (Р. Bogatyřjov).
- «– Буду искренне рад услужить, – ответил Швейк, снимая брючный ремень. – Знаете, я еще ни разу не видел, как вешаются на ремнях арестанты... Однако, какая досада, – прибавил он, оглядевшись по сторонам, – что-то я не вижу тут ни одного крючка, а ручка на окне вряд ли вас выдержит. Разве что на нарах... Знаете, я вам сейчас расскажу: нужно опуститься на колени, в точности как это сделал один монах. Представьте себе – повесился на распятии из-за молодой еврейки. А что,

самоубийцы мне очень даже симпатичны. Вот, прошу вас...»
(V. Lavrovová a A. Fjodorov).

- «В этом отношении я могу вам помочь, – сказал Швейк, отстегивая свой ремень, – пожалуйста, я еще ни разу не видел, как лютиц вешаются в участке на ремнях. Вот досадно только, – продолжал он, осматриваясь кругом, – что здесь нет ни одного крюка. Оконная ручка вас не удержит. Разве вот что: вам придется повеситься. – поджав ноги, над нарами, как это сделал один монах в Эммаузском монастыре, который повесился на кресте, влюбившись в одну молодую еврейку. Я очень люблю самоубийц. Ну, валяйте!» (M. Skačkov).

V uvedené situaci se setkáváme s tím, jak Švejka mluví v separaci s člověkem, který se chystá spáchat sebevraždu. Chápe to jako legraci, neznamená to pro něj nic špatného, a proto mu dává svůj řemen a říká, že má sebevrahy rád.

Všichni překladatelé zachovali hlavní smysl situace. Podívejme se na drobné rozdíly v překladech.

Bogatyryjov, Lavrovová a Fjodorov přeložili výraz „jen s chutí do toho“ literárními výrazy „Так извольте“ a „Вот, прошу вас“. Na jednu stranu tito autoři nezachovali hovorový styl Švejka, na druhou stranu víme z Danešova článku, že jedním z rysů řeči Švejka je změna registru a stylu, Švejka tedy občas používá i knižní výrazy, což vidíme tady v těchto dvou překladech. Skačkov překládá daný úryvek jako „Ну, валяйте!“, což je běžný hovorový výraz a odpovídá originálu.

Kromě toho si můžeme opět všimnout toho, že Lavrovová a Fjodorov dodávají slova navíc, například slovo „знаете“ na začátku několika vět nebo „представьте себе“. Tato slova mají ve větě pouze fatickou funkci.

- 4) „Místo odpovědi dala se Palivcová do pláče, a soustřeďujíc své neštěstí ve zvláštním přízvuku na každém slově, zasténala: „Dali – mu – deset – let – před – tejdnem.“ „Nu vida,“ řekl Švejka, „tak už má sedum dní za sebou.“ (I, 68)

Překlady:

- «Вместо ответа хозяйка залилась слезами и, горестно всхлипывая при каждом слове, простонала: – Дали ему... десять лет... неделю тому назад... – Ну, вот видите! – сказал Швейк. – Значит, семь дней уже отсидел» (P. Bogatyřov).
- «Вместо ответа трактирщица залилась горячими слезами и простонала, всхлипывая при каждом слове: – Десять... лет... дали... ему... неделю... назад... – Так чего же вы тогда расстраиваетесь! – добродушно сказал Швейк. – Семь дней уже отсидел!» (V. Lavrovová a A. Fjodorov).
- «Вместо ответа пани Паливец зарыдала. – Неделю ... тому назад... они дали... ему... десять лет... – всхлипывая, сказала она, подчеркивая в каждом слове свое неутешное горе. – Ну, ничего, – сказал Швейк, – семь дней он уже отсидел» (M. Skačkov).

Švejka se ptá v hospodě hostinské paní Palivcové, jestli pustili jejího manžela stejně jako jeho a jestli už je doma. Před nějakou dobou byli oba zatčeni za velezradu. V daném úryvku vidíme reakci paní Palivcové na otázku Švejka a odpověď Švejka na to, že pan Palivec dostal deset let.

Komický kontrast úryvku spočívá v tom, že Švejka příliš pozitivně reaguje na informaci o tom, že Palivcovi dali deset let, vidí v tom jen jednu stránku věci, tu pozitivní, ale to, že je neviný člověk ve vězení, mu tragické nepřipadá.

V překladu Lavrovové a Fjodorova je malý detail navíc, Švejka zde tato slova říká „добродушно“, zatímco v originálu autor nedává jeho slovům žádné emocionální zabarvení.

Všichni překladatelé zvolili pro interpretaci věty „tak už má sedm dní za sebou“ hovorový výraz „отсидел“, který se velice dobře hodí k řeči Švejka, protože už i v tak krátké větě vidíme hovorové „sedm“ místo „sedm“. Autoři by také mohli tuto větu přeložit blíž k originálu pomocí slova „позади“, v tom případě by věta mohla znít „семь дней уже позади“, což by znělo přirozeně a zároveň ne tak hrubě jako „отсидеть“.

5) „Když došla řada na Švejka, podíval se dr. Grünstein na něho a jakási reminiscence na dnešní záhadnou návštěvu přinutila ho, že se otázal: „Vy

znáte paní baronku?” „Je to moje nevlastní matka,“ odpověděl klidně Švejk, „v outlém věku mne pohodila a teď mne zas našla...“ (I, 104)

Překlady:

- «Когда дошла очередь до Швейка, доктор Грюнштейн посмотрел на него и, вспомнив сегодняшний загадочный визит, спросил: – Вы знакомы с баронессой? – Я её незаконнорождённый сын, – спокойно ответил Швейк. – Младенцем она меня подкинула, а теперь опять нашла» (P. Bogatyřov).
- «Когда подошла очередь Швейка, доктор Грюнштайн пристально посмотрел на него и спросил: – Так вы знакомы с баронессой? – Конечно, – спокойно ответил Швейк. – Я ее незаконнорожденный ребенок, как говорится, плод греховной страсти. Младенцем меня похитили из родового замка, и только теперь старуха-мать меня отыскала» (V. Lavrovová a A. Fjodorov).
- «Когда очередь дошла до Швейка, доктор Грюнштейн посмотрел на него, и какое-то смутное воспоминание о сегодняшнем таинственном посещении заставило его задать следующий вопрос: – Вы знакомы с баронессой? – Это моя мать. Я незаконнорожденный и был ею в молодости подкинут, а теперь она меня вновь нашла, – ответил Швейк» (M. Skačkov).

V úryvku se popisuje situace, kdy si vdova po generálovi pýchoty baronka von Botzenheim přečetla o Švejkovi článek v novinách a chtěla se s ním seznámit. Švejk se v té době nacházel v nemocnici, kde ho považovali za simulanta a mučili. V textu čteme rozhovor Švejka a doktora Grünsteina poté, co baronka odešla.

V tomto případě odpovídá Švejk doktorovi ve zcela vážné situaci vtipem, když tvrdí, že baronka je jeho nevlastní matka a vymýšlí o tom krátký příběh.

V překladu Lavrovové a Fjodorova opět můžeme najít několik detailů navíc oproti originálu. Například když Švejk mluví o tom, že baronka je jeho nevlastní matka, dodává přitom „как говорится, плод греховной страсти“, tato fráze vyvolává asociace s náboženskými texty, což z originální repliky Švejka nevyplývá a je podle našeho mínění

zbytečné. Dále vidíme zcela jinou verzi toho, jak se to stalo: „Младенцем меня похитили из родового замка“, kdežto v originálu podle příběhu Švejka ho baronka sama pohodila. Kromě toho v daném překladu Švejk nazývá baronku „старуха-мать“, což zní velmi familiárně, v originálu ji tak neoznačuje. Mimo jiné si můžeme všimnout, že v daném úryvku Lavrovová a Fjodorov vynechali i část z originálu, kde se popisuje vzpomínka doktora na návštěvu, která ho přinutila položit tuto otázku.

Překlady Bogatyřjova a Skačkova neobsahují podobné detaily navíc a odpovídají původnímu textu, avšak v překladu Bogatyřjova je drobná odchylka od originálu na začátku úryvku: v původní verzi „... reminiscence na dnešní záhadnou návštěvu přinutila...“ doktora položit Švejkovi zmíněnou otázku, kdežto Bogatyřjov vynechává slovo „přinutila“ a píše „вспомнив сегодняшний загадочный визит, спросил“. Skačkov sloveso zachoval: „и какое-то смутное воспоминание о сегодняшнем таинственном посещении заставило его задать следующий вопрос“.

5. Vulgarismy

1) „*Kam ho mám jenom zařadit?*“ a čím dále tím jasněji vybavuje se Švejkovi pojmenování tohoto druhu: „poloprďoch.“ (III, 143)

Překlady:

- « – Куда же мне его зачислить? – И чем дальше, тем отчётливее в сознании Швейка возникало прозвище «полупердун»» (P. Bogatyřjov).
- « –Куда ж мне его определить? – И постепенно в голове Швейка формировалось прозвище «полупердун»» (V. Lavrovová a A. Fjodorov).

Švejk tímto slovem popisuje poručíka Duba a dále v textu najdeme vysvětlení, že slovo prďoch patřilo plukovníkům nebo starším hejtmanům a majorům.

V satíře se vulgarismy často používají jako komické prostředky. V naší situaci máme slovo „poloprďoch“, které Bogatyřjov překládá jako „полупердун“. Překlad Lavrovové a Fjodorova je stejný. Slovo je převedeno kalkováním (polo – полу, prďoch – пердун). V ruštině dané slovo neexistuje, ale zní vtípně kvůli tomu, že obsahuje vulgarismus „пердун“. Může mimo jiné vyvolávat asociaci s vulgárním hovorovým výrazem „старый

пердун“, jenž se používá, když se mluví o starém člověku, který nedokáže už udělat nic užitečného.

Překlad Skačkova nemáme, protože přeložil pouze první díl.

2) „*To byl ve Zlivi u Hluboké před léty jeden hajný, měl takové ošklivé jméno Pind'our.*“ (I, 19)

Překlady:

- «Вот, например, в Зливе, близ Глубокой, несколько лет тому назад жил один лесник с этакой безобразной фамилией – Пиндюр» (P. Bogatyřov).
- «Помню, в Зливе, под Глубокой, пару лет тому назад жил один лесник с отвратительной фамилией – Пиндюр» (V. Lavrovová a A. Fjodorov).
- «Вот в Зливе, под Глубоковым, жил несколько лет тому назад один объездчик. Фамилия у него была безобразная – Пиндюр» (M. Skačkov).

V uvedeném úryvku je příjmení člověka odvozeno od vulgarismu *pind'our*, což vyvolává komický efekt.

Všichni překladatelé zvolili překlad „Пиндюр“. Dané slovo v ruském jazyce neexistuje, a proto u ruského čtenáře nevyvolává stejné asociace jako původní slovo u českého čtenáře. Bohužel v daném případě nikdo z překladatelů komický efekt původního úryvku nezachoval. Překladatelé přitom dodrželi Švejkovo hodnocení daného příjmení: „ošklivé jméno“. Konkrétně píšou, že příjmení bylo „безобразное“ a „отвратительное“, což by se hodilo, kdyby se do ruštiny podařilo převést význam původního slova, ale v tomto případě není jasné, proč Švejk takto příjmení hodnotí.

3) „*Člověk by chtěl být gigantem, a je hovno, kamaráde.*“ (II, 350)

Překlady:

- «Человек-то хочет быть гигантом, а на самом деле он дерьмо. Так-то, брат!» (P. Bogatyřov).

- «Человек считает себя великаном, а на самом деле из праха рожден и в прах превратится. Так-то братишка!» (V. Lavrovová a A. Fjodorov).

Pouze Bogatyryjov zachoval vulgarismus ve svém překladu. Překládá ho jako „дерьмо“, což odpovídá originálu jak významově, tak stylisticky.

Lavrovová a Fjodorov používají vulgarismy ve svém překladu poměrně často, přitom občas zvyšují expresivitu ve srovnání s originálem, ale v daném případě se tomu vyhýbají a místo vulgarismu používají citát z bible: „из праха рожден и в прах превратится“, což neodpovídá původní variantě a nevyvolává žádný komický efekt.

Překlad Skačkova nemáme, protože přeložil pouze první díl.

6. Absurdní hyperbola

- 1) „*Všude přitom manipulovali s Ukřižovaným, jako by chtěli říci: Tobě jenom useknou hlavu, oběsí tě, uškrtní, pustí do tebe patnáct tisíc volt, ale co tenhle musel zkusit.*“ (I, 164)

Překlady:

- «И всегда при этом манипулировали распятым, словно желая сказать: «Тебе всего-навсего отрубят голову, или только повесят, удавят, или пропустят через тебя пятнадцать тысяч вольт, – но это сухая чепуха в сравнении с тем, что пришлось испытать ему!»» (P. Bogatyryjov).
- «И все они, так или иначе, манипулировали именем распятого Христа, словно желая сказать: «Тебе всего лишь отрубят голову (сожгут, повесят, удавят, поджарят на электрическом стуле...), – но что это по сравнению с тем, что пришлось испытать Ему!»» (V. Lavrovová a A. Fjodorov).
- И всюду попы должны были идти с изображением распятого в руках, словно этим желая сказать: «Тебе-то вот только отрубят голову, тебя повесят, тебя задушат, в тебя пустят пятнадцать тысяч вольт, а вот что он, несчастный, должен был перенести?» (M. Skačkov).

Úryvek je z kapitoly o tom, jak Švejk s polním kurátem jedou sloužit polní mši. Na začátku dané kapitoly se mluví o usmrcování lidí a o všem, co s tím v této době souviselo. V daném případě vidíme jednu z poznámek.

V tomto úryvku je popsána absurdní situace, kde to, co musí prožít odsouzený, nelze porovnávat s tím, co zkusil Ukřižovaný. Opět se jedná o narážku na církev, která podle autora snižuje utrpení ostatních lidí ve srovnání s Ukřižovaným. Zároveň je možné, že autor porovnává odsouzeného s Ukřižovaným i proto, že odsouzený není vždy vinen, pokud si vzpomeneme na podobné příklady z románu (Palivec, Švejk).

Co se týče překladů, první dva dodávají na konci úryvku krátké vysvětlení k části „ale co tenhle musel zkusit“, Bogatyřov píše „но это сущая чепуха в сравнении с тем“ a Lavrovová a Fjodorov mají „но что это по сравнению с тем“. Kromě toho Lavrovová a Fjodorov místo „patnácti tisíc volt“ mají „электрический стул“, což podle našeho mínění nemá zásadní vliv na význam úryvku.

Skačkov má ve svém překladu činitele děje („И всюду попы должны были идти...“), který v originálu není. Kromě toho překladatel změnil expresivní a dodatečný význam, jenž nese slovo „manipulovali“, za neutrální frázi „идти с изображением распятого в руках“. Skačkov originál nivelizuje, a překlad tak ztrácí ostrost satiry originálu. Na konci úryvku dochází mimo jiné ještě k jedné změně: v originálu je ukazovací zájmeno „tenhle“, zatímco autor jej překládá jako „он, несчастный“, což může vyjadřovat jeho postoj.

Co se týče poslední věty úryvku, všichni překladatelé zvýšili její expresivitu. Bogatyřov, Lavrovová a Fjodorov z ní udělali větu zvolací, přičemž Lavrovová a Fjodorov navíc zvolili velké písmeno pro překlad neutrálního českého „tenhle“ („Ему“) a stejně jako Bogatyřov dávají toto slovo na konec věty. V daném případě tak dochází k inverzi, která poslední slovo zdůrazňuje a zároveň zvyšuje expresivitu věty. Skačkov pro zvýšení expresivity zvolil řečnickou otázku.

- 2) „*To vám říct nemohu, poněvadž se to nikdo neodvážil opakovat. Ale bylo to prý tak něco strašlivého a hrozného, že jeden rada od soudu, který byl při tom, se z toho zbláznil a ještě dodnes ho drží v izolaci, aby to nevyšlo najevo. To nebyla jenom obyčejná urážka císaře pána, jaká se dělá ve vožralství.*“ (I, 20)

Пřeklady:

- «Этого я вам сказать не могу, этого ещё никто не осмелился повторить. Но, говорят, его слова были такие ужасные, что один судейский чиновник, который присутствовал там, с ума спятил, и его ещё до сих пор держат в изоляции, чтобы ничего не вышло наружу. Это не было обычное оскорбление государя императора, какие спьяна делаются» (P. Bogatyřov).
- «Да вы что! Этого я вам при людях сказать никак не могу, этого, знаете ли, до сих пор никто повторить не осмеливается. Люди говорят, что слова его были настолько чудовищными, что один чиновник, который на том суде присутствовал, умом тронулся. Его прямо из зала увезли и держат теперь в изоляции, чтобы ничего такого наружу не выплыло. Скажу вам по секрету: оскорбление государя императора было совсем даже не таким, какие обычно с пьяных глаз делаются» (V. Lavrovová a A. Fjodorov).
- «Вот уж этого я вам сказать не могу, потому что никто не отважился повторить эти слова. Но говорят, что это было нечто ужасное и страшное, так что один из присутствующих членов суда сошел с ума, и до сих пор его держат в одиночной камере, потому что опасаются, как бы все дело не вышло наружу. Во всяком случае это были не такие оскорбления величества, какие обычно произносят по пьяной лавочке» (M. Skačkov).

Tento úryvek popisuje situaci v hospodě, kde Švejk odpovídá na otázku civilního strážníka Bretschneidera ohledně toho, co řekl nějaký muž ze Švejkovy historky o císaři pánovi.

Absurdita spočívá v síle slov, která nikdo nemůže zopakovat a kvůli nimž se někdo doopravdy zbláznil.

Lavrovová a Fjodorov opět dodávají několik detailů, například na začátku úryvku máme frázi s vykřičníkem „Да вы что!“, která zvyšuje celkovou expresivitu daného projevu. Později v překladu Švejk říká, že tuto větu nemůže vyslovit „при людях“, avšak v originálu ji nikdo nemohl zopakovat bez ohledu na přítomnost lidí, přinejmenším to nebylo v originálu

zmíněno. Kromě toho uvádějí detaily, které nemění význam Švejnova projevu, ale v originálu nejsou: „его прямо из зала увезли“ a „скажу вам по секрету“.

Je zajímavé, jak autoři přeložili konec úryvku, konkrétně výraz „ve vožralství“. Bogatyřov volí překlad „спьяна“, jenž je v porovnání s ostatními překlady nejneutrálnější, Lavrovová a Fjodorov mají více hovorovou variantu „с пьяных глаз“, zatímco Skačkov používá prostorečtije „по пьяной лавочке“.

Bogatyřov, Lavrovová a Fjodorov univerbizují originální popis toho, co řekl člověk z příběhu Švejka. Bogatyřov má „слова были такие ужасные“, Lavrovová a Fjodorov píší „слова его были настолько чудовищными“, což je expresivnější než „ужасный“, a pouze Skačkov se pokusil zachovat obě slova a překládá je jako „это было нечто ужасное и страшное“. Jedná se v podstatě o pleonasmus, protože tato slova jsou významově velmi blízká, a proto je podle našeho mínění univerbizace dobrým řešením.

Originál a překlady viz příloha 2.

Ve vybraném úryvku pozorujeme rozhovor Švejka s vojenskými lékaři v nemocnici, kde ho považují za simulanta.

Absurdní hyperbola daného úryvku spočívá v tom, že Švejk bere doslova to, že voják nesmí myslet, a proto říká, že nemyslí vůbec. V této Švejkově replice cítíme satiru na armádu, v níž jsou vojáci považováni za roboty, kteří nesmějí myslet ani cítit a musí jenom poslouchat rozkazy.

Bogatyřovův překlad je přesný jak významově, tak po stránce humoru, avšak několik výrazů v originálu je jednoznačnějších než v daném překladu. Například překládá slovo „zakázáno“ jako „не полагается“, což zní mnohem mírněji než původní varianta a také než ruský ekvivalent daného slova „запрещено“. Stejnou situaci vidíme se slovy „nesmí“ a „не должен“, toto ruské slovo bychom mohli nahradit přesnějším výrazem „не имеет права“.

V překladu Lavrovové a Fjodorova jsou změny už na začátku úryvku. Například místo nevinného dítěte zvolili překladatelé pro Švejka slovní spojení „благочестивый агнец“, což je církevní slovo, nicméně význam věty dané slovní spojení nemění. Kromě toho stejně jako Bogatyřov překládají „zakázáno“ jako „не полагается“, což jsme už komentovali.

Lavrovová a Fjodorov stejně jako Skačkov překládají německá slova jednoho z členů komise. Bogatyrjov na rozdíl od nich ponechává německý výraz a překlad dává do poznámky pod čarou, čímž pomáhá čtenáři lépe pocítit atmosféru té doby v Čechách, zatímco ani Lavrovová a Fjodorov, ani Skačkov nenaznačují, že jeden z lékařů mluvil německy.

Originál a překlady viz příloha 3.

Švejk mluví s auditorem Bernisem v garnizónu. Bernis se ptá Švejka, proč tam je a co udělal.

Švejk vypráví velmi nepravděpodobný příběh o dvouletém dítěti, které se samo dostalo z Vinohrad do Libně, ztratilo se tam a pak ho zavřel strážník. Celý tento příběh je absurdní, ale Švejk tím chtěl ilustrovat situaci, kdy se ve vězení ocitne úplně nevinný člověk.

Překlad Bogatyrjova zcela odpovídá originálu, a to jak po stránce významové, tak stylistické.

Lavrovová a Fjodorov na rozdíl od Bogatyrjova a Skačkova nezachovali názvy městských čtvrtí (Vinohrady a Libeň) a místo toho napsali, že chlapecek „забрел он на другой конец города“, což dává čtenáři představu, že to bylo velmi daleko a nezkrsluje to význam původní věty. Mimo jiné i tady si všimneme několika detailů navíc, jako například toho, že v překladu dítě brečelo („сел на тротуар и хнычет“), pak řečnické otázky („а там куда его денешь?“) a také konce úryvku, kde Švejk dává strážníkovi možnost si vybrat, jak ho pojmenovat („я тоже найденыш или подкидыш – это уже, как вам, господин поручик, угодно будет“).

Skačkovův překlad je přesný až na jednu větu, která je v překladu navíc. Když Švejk říká, že je jako to dítě, o kterém před chvílí vyprávěl, ve zmíněném překladu ještě dodává, že netuší, jak se mu to stalo. V originálu tato věta není.

5) *„Já myslím,“ řekl skeptický čahoun, „že pro nic a za nic člověka nevěší, že musí být k tomu vždycky nějaká příčina, aby se to mohlo odůvodnit.“ „Když není válka,“ poznamenal Švejk, „tak se to odůvodňuje, ale ve válce se na jednoho člověka nebere zřetel. Má padnout na frontě, nebo bejt pověšenej doma. Pěšky jako za vozem.“ (I, 135)*

Пřeklady:

- « – Я думаю, – скептически заметил долговязый, – что так, ни за что ни про что, человека не вешают. Должна быть какая-нибудь причина. Такие вещи просто так не делаются. – В мирное время, – заметил Швейк, – может, оно и так, а во время войны один человек во внимание не принимается. Он должен пасть на поле брани или быть повешен дома! Что в лоб, что по лбу» (P. Bogatyryov).
- « – Я так полагаю, – не без скептицизма заметил верзила, – что просто так – ни за что ни про что – человека вешать не станут. Значит, была причина. Такие вещи за здорово живешь не делаются. – В мирное время, – веско заметил Швейк, – так оно, как правило, и бывает, а в военную пору кто же станет жизнь одного человека во внимание принимать. Тут уж либо ты на поле брани падешь, либо дома вздернут! Как говорить, третьего не дано» (V. Lavrovová a A. Fjodorov).
- « – Я думаю, – заметил скептически долговязый, – что так себе, ни за что ни про что, человека не повесят. Для этого всегда должен быть какой-нибудь повод, какое-нибудь основание. – Когда нет войны, – заметил Швейк, – тогда нужно основание. Но во время войны одного человека не принимают в расчет: не все ли равно, погибать ему на фронте или быть повешенным в тылу? Одно другого стоит» (M. Skačkov).

Švejek mluví se dvěma vojáky, kteří ho mají dopravit k polnímu kurátovi.

V uvedeném úryvku popisuje Švejek válečnou situaci tak, že člověk nemá na výběr, podle něj jedinec stejně umře, a to buď na frontě, nebo ho zabijí (popraví) doma. Přitom je tato myšlenka odpovědí na slova strážníka, jenž je toho názoru, že k popravě vždycky musí být příčina, což implikuje, že podle Švejka tomu tak není. Na konci dodává ještě rčení „pěšky jako za vozem“, které umocňuje skutečnost, že lidé nemají na výběr.

Co se týče překladů, Lavrovová a Fjodorov překládají slovo čahoun jako „верзила“, zatímco Bogatyryov a Skačkov volí slovo „долговязый“, obě varianty jsou nicméně správné a popisují vysokou postavu.

Bogatyřjovův překlad je přesný až na to, že zvyšuje expresivitu ve větě „Он должен пасть на поле брани или быть повешен дома!“ tím, že umisťuje na konec vykřičník. Vyvolává to dojem, že Švejk mluví velmi emocionálně, v originálu je však na konci věty tečka, a tím se uvedená věta neliší od předchozích. Co se týče překladu rčení, používá Bogatyřjov také hovorové ruské rčení „что в лоб, что по лбу“, které v souvislosti s popsanou situací zní vtipně.

V překladu Lavrovové a Fjodorova také vidíme vykřičník a zároveň je v této větě patrný kontrast mezi styly, které Švejk používá, a to při srovnání slov „пасть на поле брани“, což je vyšší styl, a slova „вздернут“, které je hovorové a v daném kontextu znamená oběsit. Pro zdůraznění hovorovosti řeči Švejka rovněž používají prostorečije „за здорово живешь“. Co se týče českého rčení, překládají ho jako „третьего не дано“, které odpovídá originálu významově, ale nezní tak vtipně jako originál nebo překlad Bogatyřjova, protože je neutrální.

Skačkov stejně jako předchozí překladatelé mění neutrální expresivitu originální věty a dělá z ní řečnickou otázku „не все ли равно, погибать ему на фронте или быть повешенным в тылу?“ Význam původní věty se i tak nemění. Rčení překládá Skačkov frází „одно другого стоит“, která je stejně jako fráze Lavrovové a Fjodorova neutrální, ale významově odpovídá originálu.

Originál a překlady viz příloha 4.

Večer předtím prosil opilý polní kurát Švejka, aby mu dával pohlavky, další den si už na to nepamatoval.

I v tomto úryvku vidíme znovu jeden z nejtypičtějších rysů Švejkovy řeči, a to vyprávění příběhu, při jehož líčení přehání. Konkrétně v tomto úryvku k tomu dochází, když říká, že člověk pije alkohol každý den a nemůže přestat kvůli tomu, že pořád kupuje herynky.

Všichni autoři překládají Silvestr jako „новый тысяча девятьсот десятый год“, což nelze přeložit jinak, aby to bylo pro ruského čtenáře srozumitelné.

Překlad Bogatyřjova se liší od originálu tím, že Bogatyřjov člení dlouhou větu, ve které Švejk popisuje příběh truhláře, na několik částí. Tím pádem se rytmus řeči Švejka v originálu a daném překladu liší, to však nemění významovou stránku.

Lavrovová a Fjodorov člení příběh stejně jako Bogatyřov na několik vět. Mimo jiné si opět můžeme všimnout fráze navíc („дай Бог памяти“), která svědčí o tom, že si Švejk není úplně jistý, zdali se všechno odehrávalo tak, jak říká, což z originálu nevyplývá.

V překladu Skačkova je také jedna věta navíc – „У меня все болит.“, ze které vyplývá, že kurát má pocit, jako by ho někdo zmlátil.

Výraz „je to takovej kolotoč“ Bogatyřov a Skačkov překládají doslovně jako „карусель“, čímž byl myšlen začarovaný kruh, ze kterého se tento člověk nemohl dostat, kdežto Lavrovová a Fjodorov volí hovorovější výraz „свистопляска“, jenž má ale trochu jiný význam. Podle slovníku ruského jazyka Jevgenjevové „свистопляска“ znamená „безудержное, хаотическое проявление чего-л.“ nebo „полная неразбериха, беспорядок с чем-л., в чем-л.“. Z daných definic vyplývá, že toto slovo nemá význam něčeho, co se pořád dokola opakuje, a tím pádem je pro překlad daného výrazu méně vhodné než slovo „карусель“. Jako jedna z variant překladu se nabízí výraz „замкнутый круг“.

7) „U nás v Budějovicích u regimentu byl jeden voják, takový dobrý hovado, ten našel jednou šest set korun na ulici a odevzdal je na policii a v novinách se o něm psalo jako o poctivým nálezci a měl z toho vostudu. Žádněj s ním nechtěl mluvit, každej mu říkal: ‚Ty jeden pitomče, co jsi to vyved za hloupost. Vždyť tě to musí do smrti mrzet, jestli máš ještě trochu cti v těle.‘ Měl holku, a ta s ním přestala mluvit. Když přijel domů na dovolenou, tak ho o muzice kvůli tomu kamarádi vyhodili z hospody. Počal chřadnout, brát si to do hlavy a nakonec se dal přeject vlakem.“ (I, 177)

Překlady:

- «У нас в полку в Будейовицах служил один солдат, хороший парень, но дурак. Нашёл он как-то на улице шестьсот крон и сдал их в полицию. О нём даже в газетах писали: вот, дескать, какой честный человек. Ну и нажил он себе сраму! Никто с ним и разговаривать не хотел. Все как один повторяли: «Балда, что за глупость ты выкинул? За это тебе всю жизнь краснеть придётся, если в тебе хоть капля совести осталась». Была

у него девочка, так и та с ним разговаривать перестала. А когда он приехал домой в отпуск, то приятели из-за этой истории выкинули его во время танцульки из трактира. Парень высох весь, стал задумываться и, наконец, бросился под поезд...» (P. Vogatyřjov).

- «Когда я был на военной службе, у нас в 91-м полку служил один солдат – парень хороший, но полный дурак. Так вот, нашел он на улице кошелек, а в нем – шестьсот крон. И что же вы думаете – сдал деньги в полицию! О нем даже статью написали: дескать, вот он какой честный человек. Честный-то он честный, только сраму себе нажил – не огребешь! Для начал многие из прежних его друзей и знакомых вообще перестали с ним здороваться, а в разговорах промеж собой называли этот его поступок отвратительным. Все в один голос твердили: «Сукин ты сын, что же ты натворил? Да тебе же всю жизнь за это краснеть придется, если хоть капля совести человеческой в тебе осталась...» Была у него подружка, так и та с ним разругалась и разговаривать перестала. Отпуск ему дали, домой он поехал. Так в деревне из-за истории этой местный парни – его же бывшие приятели – выкинули его к чертовой матери из трактира во время танцулек. Он высох весь, лицом почернел, сядет где-нибудь в уголочке, чтобы никто его не видел и думает... В общем, плохо он кончил из-за честности своей дурацкой – под поезд бросился...» (V. Lavrovová a A. Fjodorov).
- «У нас в полку в Будейовицах был один такой солдат. Он нашел однажды на улице шестьсот крон и передал их полиции. После этого о нем писали в газетах, как о честном человеке, и в результате у него из-за этого были крупные неприятности. Никто с ним после этого не хотел разговаривать; каждый говорил ему: «Ах, какой же ты дурак, как ты сглупил! Если у тебя есть хоть капля ума, то ты должен злиться на себя до самой смерти за это». У него была невеста, так она с ним после этого случая перестала даже разговаривать. А когда он приехал домой на побывку, то товарищи выставили его из пивной. После этого он начал хиреть, задумываться и в конце концов бросился под поезд» (M. Skačkov).

Švejk a polní kurát Otto Katz ztratili během cesty domů tabernákulum a Švejk říká, že nálezce by určitě chtěl odměnu, a při tom jako vždycky vypráví nějaký příběh, jenž s tím souvisí.

Absurdita tohoto Švejkova příběhu spočívá v tom, že poctivost člověka se obrátila proti němu, že se podle všech lidí kolem poctivost rovná hlouposti a poctivý člověk mezi nimi nemá co dělat.

V originálu používá Švejk vulgarismus „hovado“, Bogatyřov to překládá mnohem méně expresivním slovem „дурак“, které je však podobné po významové stránce. Dále zase vidíme méně expresivní slovo „балда“ místo původního „питомче“. Celý Švejkův projev je tak méně expresivní než v originálu, i když mu trochu expresivity dodává vykřičník na konci jedné z vět („Ну и нажил он себе сраму!“). Podle našeho mínění není v tomto úryvku přesně přeloženo také slovo „holka“, které v daném kontextu znamená „přítelkyně“. Bogatyřov ho překládá jako „девушка“, což si čtenář bude spíše asociovat s malou holčičkou a bude si myslet, že jde o dceru hrdiny vyprávěného příběhu. V tomto případě by se lépe hodilo slovo „девушка“.

Lavrovová a Fjodorov volí stejný překlad slova „hovado“ jako Bogatyřov („дурак“), ale na rozdíl od Bogatyřova se rozhodli pro mnohem expresivnější překlad slova „питомче“ („сукин ты сын“). Pro ještě větší expresivitu používají jako Bogatyřov zvolací věty („И что же вы думаете – сдал деньги в полицию!“, „Честный-то он честный, только сраму себе нажил – не огребешь!“) a v jedné z vět navíc dodávají výraz „к чертовой матери“, který rovněž značně zvyšuje expresivitu projevu.

Skačkov nepřekládá Švejkův vulgarismus „hovado“ vůbec, místo toho použil velmi neutrální frázi „один такой солдат“. Slovo „питомче“ je přeloženo, ale pomocí méně expresivního slova „дурак“. Kromě toho Skačkov překládá čest jako rozum („Если у тебя есть хоть капля ума, то ты должен злиться на себя до самой смерти за это“), což originálu neodpovídá, protože Švejk mluví o cti a poctivosti, nikoli o rozumu. Co se týče překladu slova „holka“, Skačkov konkretizuje a píše, že to byla jeho nevěsta („У него была невеста“), což se z originálu dozvědět nemůžeme.

- 8) „Hajzlík jste,“ odpověděl Švejk, dívaje se mu do očí, „plíváte na zem, jako byste byl v elektrice, ve vlaku nebo někde ve veřejné místnosti. Pořád jsem se divil, proč tam všude visí cedulky, že plivat na zem se zakazuje, a teď vidím, že je to kvůli vám. Voni vás asi všude musejí moc dobře znát.“ (I, 191)

Překlady:

- « – Нужник! Вот кто вы, – ответил Швейк, глядя ему прямо в глаза. – Плюёт на пол, будто он в трамвае, в поезде или в другом каком общественном месте. Я всегда удивлялся, почему там везде висят надписи: «Плевать воспрещается», а теперь вижу, что это из-за вас. Вас, видно, уже повсюду хорошо знают» (P. Bogatyřov).
- « – Верблюд задрипанный, – жестко ответил Швейк, глядя ему прямо в глаза. – Харкает на пол, будто он в трамвае едет или в поезде. А то я всегда диву давался, отчего это там повсюду висят таблички: «Плевать воспрещается», а теперь понимаю, что это из-за таких верблюдов, как вы. Видать, вы повсюду нахаркать успели» (V. Lavronová a A. Fjodorov).
- « – Невежа вы. вот кто! – ответил Швейк смотря ему в глаза. – Вы плюете на пол, словно вы в трамвае, в поезде или где-нибудь в общественном месте. А я все время удивлялся: для чего это везде навешали объявлений, что «плевать на пол строго воспрещается»? А это, оказывается все для вас. Вас уже, наверно, везде хорошо знают» (M. Skačkov).

Domů k polnímu kurátovi přišel člověk, kterému kurát dlužil peníze, ale doma byl pouze Švejk, takže příchozí musel počkat. Během čekání si muž odplivl na zem a Švejk mu začal vysvětlovat, proč by to dělat neměl.

Absurdní hyperbola spočívá v tom, že podle Švejka jsou všude cedulky, že plivat na zem se zakazuje, právě kvůli tomuto jednomu člověku. V daném případě nemůžeme stoprocentně říci, jestli to Švejk opravdu tak myslí, nebo používá sarkasmus.

Bogatyřov překládá oslovení „hajzlík“ jako „нужник“, což je prostorečije, které znamená záchod. České slovo hajzlík má také tento význam, ale v daném případě je použito

spíše jako nadávka. V ruštině se slovo „нужник“ jako nadávka nepoužívá. Hodilo by se zde relativně expresivní slovo „сволочь“, které se velmi často jako nadávka používá.

Lavrovová a Fjodorov překládají „hajzlík“ jako „верблюд задрипанный“, což dává smysl, protože porovnávají s velbloudem člověka, který neustále plivá. Velbloud je zvíře, které je svým pliváním známé. Adjektivum „задрипанный“ zvyšuje expresivitu a zároveň jde o hovorový prvek, což odpovídá stylu řeči Švejka. Kromě toho používají místo spisovného slova „плевать“ hovorové slovo „харкать“, což rovněž odpovídá stylu Švejkovy řeči, ale opět jeho slovům dodávají emocionální zabarvení: „жестко ответил Швейк“, ačkoli v originálu použil Hašek neutrální frázi „odpověděl Švejk“.

Skačkov překládá slovo „hajzlík“ méně expresivním spisovným slovem „невежа“. Celkový projev Švejka zní v daném případě méně expresivně, a to kvůli tomu, že Skačkov nepoužívá žádný hovorový prvek nebo prostorečije, ale naopak místo například běžného „как будто“ volí literární slovo „словно“, místo hovorových „видно“ nebo „видать“ (z překladů Bogatyjova a Lavrovové a Fjodorova) používá velmi neutrální „оказывается“.

7. Všeobecně přijímaná lidová moudra

Všeobecně přijímaná lidová moudra jsou podle našeho mínění jedním z typických rysů Švejkovy řeči a vyskytují se v jeho replikách poměrně často. Uvedeme několik příkladů.

1) „*Jestli vede někoho полицейní стра́жник,*” *odpověděl Швейк,* „*je to těžký moment v životě lidským.*“ (I, 67)

Překlady:

- «Идти под конвоем полицейского – это тяжёлый момент в жизни каждого человека» (P. Bogatyjov).
- «Когда человека ведет полицейский, – возразил Швейк, – то это бывает очень тяжелая минута в жизни этого человека» (V. Lavrovová a A. Fjodorov).
- «Когда кого-либо полицейские ведут под конвоем, – возразил Швейк, – то это значит, что в его жизни наступил тяжелый момент...» (M. Skačkov).

Švejka přivedl na policejní ředitelství strážník, kde se ho následně ptají, proč tak hlasitě vyjadřoval svůj názor na válku, a říkají, že to vyznívalo spíše ironicky. Švejk to vysvětluje tím, že ho vedl strážník.

Bogatyřov a Skačkov používají ve svých překladech slovo „конвой“, které pomáhá čtenáři lépe si představit obraz situace popsané autorem. Lavrovová a Fjodorov překládají danou část téměř doslova. Mimo jiné přidávají ve druhé polovině věty slovo „бывает“, které svědčí o tom, že taková situace nastává jen občas, i když z originálu vyplývá, že dané tvrzení je vždycky pravdivé, a tak to cítíme i v překladech Bogatyřova a Skačkova.

- 2) „*Někerej revolver, paní Müllerová, vám nedá ránu, kdybyste se zbláznili.*“
(I, 12)

Překlady:

- «Из иного револьвера, пани Мюллерова, хоть лопни – не выстрелишь» (P. Bogatyřov).
- «Знаете, госпожа Мюллерова, из револьверов иных систем вообще не выстрелишь, хоть головой об стенку бейся» (V. Lavrovová a A. Fjodorov).
- «Это какой револьвер, пани Мюллер! Иной вам ни за что хоть лопни не выстрелит» (M. Skačkov).

Švejk a paní Müllerová mluví o vraždě arcivévody Ferdinanda.

Podívejme se na překlad fráze „kdybyste se zbláznili“. Bogatyřov a Skačkov ji překládají jako „хоть лопни“, což je prostorečije, které dodává expresivitu neutrálním překladům, přičemž v originálu Švejk mimo jiné používá i obecnou češtinu (*někerej*).

Lavrovová a Fjodorov zvolili hovorový a také expresivní vyjádření „хоть головой об стенку бейся“, které odpovídá stylu Švejkovy řeči.

- 3) „*Kdybyste chtěla zabít pana arcivévodu, nebo císaře pána, tak byste se jistě s někým poradila. Víc lidí má víc rozumu.*“ (I, 13)

Пřeklady:

- «Если бы вы, например, пожелали убить эрцгерцога или государя императора, вы бы обязательно с кем-нибудь посоветовались. Ум хорошо – два лучше» (P. Bogatyřov).
- «Вот, к примеру, захотели бы вы убить эрцгерцога или, скажем, государя императора, так непременно нужно было бы с кем-нибудь посоветоваться. Как говорится, ум хорошо, а два лучше» (V. Lavrovová a A. Fjodorov).
- «Если бы вы решили убить пана эрцгерцога или императора, так наверное бы кое с кем посоветовались. Один ум хорошо, а два лучше» (M. Skačkov).

Tento úryvek obsahuje pokračování rozhovoru o vraždě arcivévody Ferdinanda.

V uvedeném příkladu všichni překladatelé přeložili rčení „více lidí, více rozumu“ pomocí podobného ruského rčení „ум хорошо, а два лучше“, což plně odpovídá originálu. Lavrovová a Fjodorov zároveň přidávají frázi „как говорится“, která zdůrazňuje lidovost daného přísloví.

4) „*To už je tak v přirozenosti lidský, že se člověk mejlí až do svý smrti.*“ (I, 41)

Пřeklady:

- «Так уж человеку на роду написано – ошибаться до самой смерти» (P. Bogatyřov).
- «То есть, так уж нам на роду написано – обмишуриваться и давать маху до самой смерти» (V. Lavrovová a A. Fjodorov).
- «Человеку уж так суждено – ошибаться до самой своей смерти» (M. Skačkov).

Toto moudro říká Švejk během jedné ze svých historek, kterou vypráví svým sousedům v místnosti u soudu.

Všechny překlady jsou správné. Lavrovová a Fjodorov se snažili zdůraznit hovorovost řeči Švejka v daném úryvku (mejlí se, svý) a na rozdíl od Bogatyřjova a Skačkova místo neutrálního slova „ошибаться“ zvolili prostorečije „ошибуриваться“ a hovorový výraz „давать маху“.

5) „*Lidí, kteří mají zničenou a zkaženou pověst, je ve světě aspoň desetkrát tolik než těch s čistou pověstí. To je pouhá a pranepatrná maličkost.*“ (I, 61)

Překlady:

- «Людей с подмоченной репутацией на свете, пожалуй, раз в десять больше, чем с незапятнанной. Это сущая ерунда» (P. Bogatyřjov).
- «Выйдете на свободу, оглянитесь по сторонам: людей с подмоченной репутацией вокруг вас будет раз в десять больше, чем с неподмоченной или с незапятнанной – это уж как вам больше нравится. Так что все это предрассудки» (V. Lavrovová a A. Fjodorov).
- «Людей с испорченной и погибшей репутацией, наверно, раз в десять больше, чем людей с хорошей репутацией. Это сущие пустяки ...» (M. Skačkov).

V separaci mluví Švejk s mužem, který má starosti o své děti a říká, že má zničenou pověst.

Bogatyřjov, Lavrovová a Fjodorov univerbizují „zničenou a zkaženou pověst“ pomocí slova „подмоченная“, které ve spojení se slovem „репутация“ vytváří ustálené slovní spojení. Skačkov ve svém překladu volí dvě adjektiva („испорченной и погибшей“), která se také často vyskytují ve spojení se slovem „репутация“.

V překladu Lavrovové a Fjodorova opět pozorujeme několik detailů navíc. Například se jedná o začátek daného úryvku: „выйдете на свободу, оглянитесь по сторонам“, který v originálu není, a rovněž konec této věty: „это уж как вам больше нравится“, zatímco v originálu je použita pouze fráze „с чистой повесті“ a žádné komentáře.

Dále můžeme porovnat překlady poslední věty daného úryvku. Bogatyřov a Skačkov zvolili „сухая ерунда“ a „сущие пустяки“, které odpovídají původní formulaci „pouhá a pranepatrná maličkost“ v originálu. Lavrovová a Fjodorov si zvolili slovo „предрассудки“, které se od původního slova „maličkosti“ významově odchyľuje.

8. Slovní hříčky

1) „*A nemíváte někdy občas nějaké záchvaty?*“ „*To prosím nemám, jen jednou málem byl by mne zachvátil nějaký automobil na Karlově náměstí, ale to už je řada let.*“ (I, 40)

Překlady:

- « – Не страдаете ли вы падучей? – Извиняюсь, нет. Правда, один раз я чуть было не упал на Карловой площади, когда меня задел автомобиль. Но это случилось много лет тому назад» (P. Bogatyřov).
- « – А вы, голубчик, эпилепсией, в смысле падучей, не страдаете? – Этим, извиняюсь, нет. А вот насчет падучей, было дело один раз: чуть не упал прямо на Карловой площади, когда меня зацепил автомобиль. Правда, случилось это много лет тому назад» (V. Lavrovová a A. Fjodorov).
- « – А не бывает ли с вами иногда каких-либо припадков? – Нет, ваше степенство, не бывает, только один раз меня подхватил какой-то автомобиль на Карловой площади, но это уже было несколько лет тому назад» (M. Skačkov).

Daný rozhovor probíhal u soudu mezi Švejkem a vyšetřujícím.

Pozorujeme zde slovní hříčku se slovy záchvat a zachvátit. Záchvat je příznak nemoci (epileptický záchvat) a zároveň je dané slovo podobné slovesu zachvátit.

Bogatyřovovi se podařilo ji zachovat. Překladatel našel v ruštině slova „падучая“ a „падать“, díky nimž úryvek neztratil humor originálu. „Падучая“ je archaické slovo pro epilepsii, o níž se v originálu hovoří.

Lavrovová a Fjodorov také používají stejnou dvojici slov, ale kromě toho vysvětlují modernímu čtenáři význam slova „падучая“ a rovněž užívají slovo epilepsie.

Skačkov slovní hříčku nezachoval, ale nechal pro čtenáře poznámku pod čarou, v níž vysvětluje, že v originálu byla slovní hříčka (poznámka: игра слов: зáchваты – припадки и zachvátiti – подхватить). Bez dané poznámky nemá odpověď Švejka smysl, protože slova „припадок“ a „подхватить“ nejsou podobná.

Kapitola 5

Závěr

Cílem této diplomové práce byly analýza, porovnání a kritické hodnocení ruských překladů románu Jaroslava Haška *Osudy dobrého vojáka Švejka za světové války*. Díky translátologické analýze se podařilo zjistit překladatelské tendence několika autorů překladů tohoto románu.

Bogatyřov:

Na základě uvedené analýzy můžeme konstatovat, že překlad Bogatyřova je ze všech existujících překladů nejpresnější, má nejbliže k originálu, jemuž odpovídá jak po významové, tak po stylistické stránce a zároveň je v něm zachován humor originálu. Chtěli bychom ale zdůraznit několik překladatelských rysů, kterých jsme si všimli během analýzy překladů konkrétních úryvků.

Švejk v překladu Bogatyřova mluví spisovným jazykem a jenom občas používá slova hovorového stylu (prostorečije), například „небось“ nebo „ихнего“, zatímco v originálu má řeč Švejka mnoho rysů hovorové češtiny.

Kromě toho se Bogatyřov ve svém překladu vyhýbá použití vulgarismů, místo toho volí mnohem méně expresivní slova a fráze. Vulgarismus najdeme v překladu Bogatyřova pouze tam, kde výraz nelze přeložit jiným způsobem a právě v tomto slově spočívá humor (Například: „Kam ho mám jenom zařadit?“ a čím dále, tím jasněji vybavuje se Švejkovi pojmenování tohoto druhu: „poloprđoch“. – «– Куда же мне его зачислить? – И чем дальше, тем отчётливее в сознании Швейка возникало прозвище «полупердун»»). Příčina může spočívat v cenzuře, která byla v Sovětském svazu té doby velmi přísná.

Občas používá Bogatyřov pro zvýšení expresivity zvolací věty, které vyvolávají u čtenáře dojem, že je Švejkova řeč expresivní a emocionální.

Po analýze můžeme říct, že Bogatyřov používá při překladu humoristických úryvků následující překladatelské posuny: výrazovou substituci a záměnu a při překladu vulgarismů výrazovou nivelizaci.

Lavrovová a Fjodorov:

První překladatelská tendence Lavrovové a Fjodorova spočívá ve vymýšlení si detailů, pro něž v originálu není podklad. Většinou jsou to Švejkovy komentáře. Tuto tendenci lze vysledovat v překladu téměř každého úryvku (Například: „Lidí, kteří mají zničenou a zkaženou pověst, je ve světě aspoň desetkrát tolik než těch s čistou pověstí. To je pouhá a pranepatná maličkost.“ – «Выйдете на свободу, оглянитесь по сторонам: людей с подмоченной репутацией вокруг вас будет раз в десять больше, чем с неподмоченной или с незапятнанной – это уж как вам больше нравится. Так что все это предрассудки».).

V několika případech však najdeme opačnou situaci, kdy překladatelé vynechávají části z originálu, což občas vede ke ztrátě humoru. (Například: „Oltář skládal se ze tří dílů, opatřených hodně falešným pozlátkem, jako celá sláva církve svaté.“ – «Пресловутый алтарь состоял из трех створок и был покрыт фальшивой позолотой».).

Kromě toho jsme se v překladu Lavrovové a Fjodorova setkali s řadou nepřesných překladatelských řešení (Například: „obrlajtnant“ je přeložen jako „поручик“, „kněz“ jako „духовник“, „veselý“ jako „легкомысленный“ atd.).

Švejkova řeč je v překladu Lavrovové a Fjodorova konzistentní, ve své řeči používá jak prostorečije, tak vulgarismy, což odpovídá Švejkovi v originálu.

Jak již bylo zmíněno v úvodu, autor diplomové práce o překladech románu do ruštiny se vyjádřil v tom smyslu, že Lavrovová a Fjodorov čerpali při vytváření svého překladu z klasického překladu Bogatyřjova. Bohužel se autor dané diplomové práce zmiňuje o překladu Lavrovové a Fjodorova velmi krátce, podrobněji jejich překlad nerozebírá a jenom uvádí, že na základě podobnosti několika specifických míst dospívá k závěru, že nový překlad je pouze „převyprávění klasického překladu“ (Тауль, 2010). Během analýzy jsme narazili na několik momentů, které danou myšlenku potvrzují. Jako příklad uvedeme následující úryvek: „U nás před léty v Budějovicích probodli na trhu v nějaké takové malé hádce jednoho obchodníka s dobyt看em.“ Autoři obou překladů nepřevádějí daný úryvek doslova, přitom je začátek věty v obou případech stejný: „Несколько лет назад у нас в Будейовицах на базаре случилась небольшая ссора“ (Р. Богатырјов) / „Несколько лет назад у нас в Будейовицах

случилась небольшая ссора“ (V. Lavrovová a A. Fjodorov). Tím pádem můžeme potvrdit závěr autora, jenž došel k tomu, že Lavrovová a Fjodorov čerpali z překladu Bogatyřjova.

Co se týče překladatelských posunů, autoři velmi často používají výrazovou typizaci individualizaci a také doplňují originál, což by se podle Levého nemělo dít.

Skačkov:

Překlad Skačkova z češtiny obsahuje řadu nepřesných řešení (Například: „tak by se lidi divili“ – „все в ужас придут“, „falešné pozlátko“ – „сусальное золото“ atd.). Kromě toho často nivelizuje expresivitu originálu, a překlad se tím pádem stává neutrálním a nevýrazným (Například: „blázni“ – „люди“, „blbouni pitomí“ – „дураки“, „hovado“ – „один такой солдат“ atd.). Výrazová nivelizace tak patří k jeho nejčastějším překladatelským posunům.

Mohli bychom se zároveň podívat na překlad známého Švejka výrazu „poslušně hlásím“, který se stal součástí postavy Švejka a jeho řečového stylu. V uvedených úryvcích nalezneme daný výraz celkem šestkrát. Bogatyřjov užívá konzistentní překlad tohoto výrazu – „осмелюсь доложить“, což není doslovný překlad originálního výrazu, ale jak významově, tak stylisticky mu odpovídá.

Lavrovová a Fjodorov překládají výraz také většinou frází „осмелюсь доложить“, ale ve dvou ze šesti případů se odchylují od originálu a překládají ho buď slovem „благодарствуйте“, nebo slovem „виноват“.

Skačkov používá ve svém překladu tři varianty tohoto výrazu, buď oslovení „ваше благородие“, nebo „позвольте спросить“, nebo jako Bogatyřjov, Lavrovová a Fjodorov „осмелюсь доложить“.

Podle našeho mínění představuje konzistentní použití výrazu „осмелюсь доложить“ v překladu Bogatyřjova nejlepší řešení.

Po analýze všech překladů můžeme tedy dojít k závěru, že ruský čtenář vždy obdrží jiného Švejka, a to v závislosti na tom, který z překladů se mu dostal do rukou. Švejk Bogatyřjova je Švejkovi originálu docela podobný, ale podle našeho názoru mu chybí určitá drzost. Švejk Skačkova je zdrženlivější a méně expresivní než v originálu a Švejk Lavrovové a Fjodorova je někdy ve srovnání s českým originálem příliš expresivní. Humor je až na

několik výjimek zachován ve všech překladech a dokáže u čtenáře-cizince vzbudit podobné emoce jako originál.

Na závěr můžeme konstatovat, že se ve většině případů překladatelům podařilo zachovat humor románu, který bude pro ruského čtenáře srozumitelný a dokáže ho rozesmát. Pokud jde však o takové „detaily“, jako jsou použití německých slov, obecná čeština nebo poměrně velký počet vulgarismů, nepodařilo se bohužel nikomu z překladatelů zachovat úplně všechno, a to především kvůli rozdílu mezi jazyky a kulturami.

Cíl práce se podařilo naplnit, překlady románu byly zanalyzovány a porovnány mezi sebou, přičemž byly definovány překladatelské tendence jednotlivých autorů při interpretaci humoristických prvků.

Literatura

Primární literatura

HAŠEK, Jaroslav. Osudy dobrého vojáka Švejka za světové války. Díl 1., V zázemí. Díl 2., Na frontě. Praha: Československý spisovatel, 1980.

HAŠEK, Jaroslav. Osudy dobrého vojáka Švejka za světové války. Díl 3., Slavný výprask. Díl 4., Pokračování slavného výprasku. 32. vyd. Praha: Československý spisovatel, 1983.

ГАШЕК, Ярослав. Похождения бравого солдата Швейка (пер. БОГАТЫРЕВ, Пётр). Москва: Художественная литература, 1982.

ГАШЕК, Ярослав. Похождения бравого солдата Швейка (пер. СКАЧКОВ, Михаил). Москва: Московский рабочий, 1930.

ГАШЕК, Ярослав. Похождения бравого солдата Швейка во время первой мировой войны. Серия: Классика XX века. Новейший перевод с чешского Лавровой и Федорова. Р-на-Д: Феникс, 2001.

Sekundární literatura

ADÁMKOVÁ, Stanislava. Vliv Dobrovského a Lomonosova na rozdílnou stratifikaci současného českého a ruského jazyka. Slavica litteraria, Roč. 15, č. 2, s. 73–80, 2012.

BLAŽÍČEK, Přemysl. Knihy o epice: Naši, Švejk, Zbabělci. Praha: Triáda, 2014.

BORECKÝ, Vladimír. Imaginace, hra a komika. Praha: Triton, 2005.

BORECKÝ, Vladimír. Teorie komiky. Praha: Hynek, 2000.

DANEŠ, František. Příspěvek k poznání jazyka a slohu Haškových „Osudů dobrého vojáka Švejka“. Naše řeč 37, č. 3–6, s. 124–139, 1954.

DICHEV, Bogdan. Jazykové aspekty hanlivého humoru Haškova Švejka v porovnání s jeho bulharským překladem, 2009.

- JANKOVIČ, Milan. Umělecká pravdivost Haškova Švejka. Praha: Nakladatelství Československé akademie věd, 1960.
- JEDLIČKA, Josef. České typy aneb Poptávka po našem hrdinovi. Praha: Nakladatelství Franze Kafky, 1992.
- KOTEK, Josef. Šantán s červenou lucernou aneb Ať žije Baj-Kaj-Laj kuplety, deklamace a sólové výstupy z let 1847–1919. Praha: Československý spisovatel, 1985.
- LEVÝ, Jiří. Umění překladu. 3. vyd. Praha: Ivo Železný, 1983.
- LUDVÍK, Břetislav. Kdo je Jaroslav Hašek. Praha: Orbis, 1946. Dostupné z: <https://www.svejkmuseum.cz/ludvik.htm>
- OUŘEDNÍK, Patrik. Sláva hovnům: k jednomu aspektu Gargantuy a Pantagruela. Literární noviny. 1994. roč. 5, č. 46, s. 6.
- POPOVIČ, Anton. Teória umeleckého prekladu. Bratislava: Tatran, 1975.
- POLJAKOV, Dmitrij – SKORVID, Sergej. „Ohlas písní českých“ v Rusku dříve a dnes. Bohemica Olomucensia 2 – Symposiana, 2009.
- PYTLÍK, Radko. Kniha o Švejkovi. Praha: Československý spisovatel, 1983.
- PYTLÍK, Radko: Komika a absurdita, In: Fenomenologie humoru aneb Jak filozofovat smíchem, Emporius, Praha 2000.
- Slovník spisovného jazyka českého. Dostupné z: <https://ssjc.ujc.cas.cz>
- VAVROUŠOVÁ, Petra. Překlad a tlumočení jako most mezi kulturami. Praha: Karolinum. 2016.
- ZAHRÁDKA, Miroslav. K funkci humoru v Šolochovově Rozrušené zemi. Praha: Academia: Nakladatelství Československé akademie věd, 1956–1990.
- ZAORÁLEK, Jaroslav, 1896–1947. Lidová rčení. zpracoval Jaroslav Zaorálek. Vyd. 4., V nakl. Academia 2. Praha: Academia, 2000.
- БОРЕВ, Юрий. Комическое. Москва: Искусство, 1970.

Виртуальный музей казачьего зарубежья. Dostupné z: https://www.passion-don.org/museum/spkaz_sk.html

ГАШЕК Я. Урок закона Божьего: рассказы. / Сот., послесл. С. С. Никоненко. М.: Госполитиздат, 1963. 56 с.

ГАШЕК Я. Указатель русских переводов и критической литературы на русском языке 1918–1997. М., 1999.

ДЗЕМИДОК, Богдан. О комическом. Москва: Прогресс, 1974.

Есин А.Б. Принципы и приемы анализа литературного произведения. – М., 1998г. Dostupné z: <http://www.textologia.ru/literature/analiz-hudozhestvennogo-texta/analiz-struktury-hudozh-proizv/recheyaya-harakteristika-personazhey/4099/?q=471&n=4099>

ОЖЕГОВ, С. И. Толковый словарь русского языка / С. И. Ожегов, Н. Ю. Шведова. – 4-е изд., доп. – Москва: Азбуковник, 2000.

НИКОЛЬСКИЙ, С. В. История образа Швейка. Новое о Ярославе Гашеке и его герое. Москва: Издательство «Индрик», 1997.

Национальный корпус русского языка. Dostupné z: <http://www.ruscorpora.ru/new/>

РУСОВА. Н. Ю. От аллегории до ямба: терминологический словарь-тезаурус по литературоведению. – Москва: Флинта: Наука, 2004.

Словарь русского языка: В 4-х т. / РАН, Ин-т лингвистич. исследований; Под ред. А. П. Евгеньевой. — 4-е изд., стер. — М.: Рус. яз.; Полиграфресурсы, 1999.

СОЛОУХ, Сергей. Комментарии к русскому переводу романа Ярослава Гашека «Похождения бравого солдата Швейка». Dostupné z: <https://coollib.com/b/315620/read#t4>

Справочник «Отечественные этнографы и антропологи. XX век». Dostupné z: <https://web.archive.org/web/20181221193645/http://ethnographica.kunstkamera.ru/%D0%91%D0%BE%D0%B3%D0%B0%D1%82%D1%8B%D1%80%D0%B5%D0%B2%D0%9F%D0%B5%D1%82%D1%80%D0%93%D1%80%D0%B8%D0%B3%D0%BE%D1%80%D1%8C%D0%B5%D0%B2%D0%B8%D1%87>

СТЕПАНОВА, Н.Ю. Лингвостилистические средства достижения комического эффекта в современной английской литературе (на материале романа Зэди Смит «Белые зубы») // Вестник МГОУ. Серия «Лингвистика». – М.: МГОУ, 2009.

ТАУЛЬ, К.Э. Переводы романа Я. Гашека «Похождения бравого солдата Швейка во время мировой войны» в России, 2010.

ФЁДОРОВ, А.И. Фразеологический словарь русского литературного языка – М.: Астрель, АСТ., 2008.

Пřílohy

1.

- 1) „Kdyby byl bejval tlustější, tak by ho jistě už dřív ranila mrtvice, když honil ty báby na Konopišti, když tam v jeho revíru sbíraly roští a houby, a nemusel zemřít takovou hanebnou smrtí. Když to povážím, strýc císaře pána, a voni ho zastřelejí. Vždyť je to ostuda, jsou toho plný noviny. U nás před léty v Budějovicích probodli na trhu v nějaké takové malé hádce jednoho obchodníka s dobyt看em, nějakého Břetislava Ludvíka. Ten měl syna Bohuslava, a kam přišel prodávat prasata, nikdo od něho nic nekoupil a každý říkal: ‚To je syn toho probodnutýho, to bude asi také pěkněj lump.‘ Musel skočit v Krumlově z toho mostu do Vltavy a museli ho vytáhnout, museli ho křísit, museli z něho pumpovat vodu a von jim musel skonat v náručí lékaře, když mu dal nějakou injekci.“ (I, 18–19)

Пřeklady:

- «Если бы он был толще, то его уж давно бы хватил кондрашка, ещё когда он в Конопиште гонялся за старухами, которые у него в имении собирали хворост и грибы. Будь он толще, ему бы не пришлось умереть такой позорной смертью. Ведь подумать только – дядя государя императора, а его пристрелили! Это же позор, об этом трубят все газеты! Несколько лет назад у нас в Будейовицах на базаре случилась небольшая ссора: проткнули там одного торговца скотом, некоего Бржетислава Людвика. А у него был сын Богуслав, – так тот, бывало, куда ни придёт продавать поросят, никто у него ничего не покупает. Каждый, бывало, говорил себе: «Это сын того, которого проткнули на базаре. Тоже небось порядочный жулик!» В конце концов довели парня до того, что он прыгнул в Крумлове с моста во Влтаву, потом пришлось его оттуда вытаскивать, пришлось воскрешать, воду из него выкачивать... И всё же он помер на руках у доктора, после того как тот ему впрыснул чего-то» (Р. Bogatyřov).

- «Если бы Фердинанд был хоть чуточку толще, так его давно бы уже хватил кондратий. Конечно, хватил бы, еще в те поры, когда он в Конопиште за старухами гонялся, которые у него в имении хворост и грибы собирали. Будь он потолще, так и смертью такой позорной ни за что не умер бы. Ведь надо же такому случиться, чтобы не кого-нибудь, а родного племянника самого государя императора пристрелили! Позор! Об этом уже все газеты трубят! Несколько лет назад у нас в Будейовицах случилась небольшая ссора: прямо на базаре зарезали одного торговца скотом. А у него еще сын остался. Тот, бывало, привезет поросят продавать, так никто у него ничего не берет. Оно и понятно, потому что каждый себе и говорил: «А, так это сын того самого торговца, которого на базаре, как свинью, зарезали. Такой же небось жулик!» В общем, довели парня до того, что он сиганул с моста во Влтаву. Потом его из реки пришлось вылавливать, оживлять, воду из него выкачивать ... А закончилось все тем, что он на руках у доктора помер, после того как тот ему вколол чего-то» (V. Lavrovová a A. Fjodorov).
- «если бы он был толще, то его хватил бы паралич уже тогда, когда он гонял баб, что собирали в его лесах в Конопиште грибы и хворост. Тогда ему не пришлось бы умирать такой позорной смертью. Ведь подумать: родной зятя государя императора, а они его застрелили! Да ведь это скандал! Об этом пишут все газеты. Несколько лет тому назад у нас в Будейовицах на рынке зарезали одного торговца скотом, некоего Братислава Людвиг. У него был сын Богуслав, а вот этот сын, куда бы он ни пришел предлагать поросят, везде получал отказ. Каждый говорил: «А, это сын того самого зарезанного, он, наверное, тоже такой негодяй!» Ну, и в результате он вынужден был броситься в Крумлове с моста в Молдаву, и его должны были вытаскивать, воскрешать, выкачивать из него воду, и несмотря ни на что он скончался на руках врача, когда тот делал ему какое-то впрыскивание» (M. Skačkov).

2.

3) „Švejk díval se na celou komisi s božským klidem nevinného dítěte. Vrchní štábní lékař přistoupil těsně k Švejkovi: „To bych rád viděl, vy mořské prase, co si asi teď myslíte.“ „Poslušně hlásím, že já vůbec nemyslím.“ „Himldonrvetr,“ hulákal jeden z členů komise, břinkaje šavlí, „tak von vůbec nemyslí. Pročpak, vy jeden siamskej slone, nemyslíte?“ „Poslušně hlásím, že já proto nemyslím, poněvadž je to na vojně vojákům zakázáno. Když jsem byl před léty u 91. regimentu, tak nám náš pan hejtman vždycky říkal: ‚Voják nesmí sám myslet. Za něho myslí jeho představení. Jakmile voják začne myslet, už to není voják, ale nějakej prachvšivej civilista. Myšlení nevede...‘“ (I, 105)

Překlady:

- «Швейк глядел на всю комиссию с божественным спокойствием невинного ребёнка. Старший штабной врач вплотную подступил к нему. – Хотел бы я знать, о чём вы, морская свинья, думаете сейчас? – Осмелюсь доложить, не думаю ни о чём. – Himmeldonnerwetter! – заорал один из членов комиссии, бряцая саблей. – Он таки вообще ни о чём не думает! Почему же вы, сиамский слон, не думаете? – Осмелюсь доложить, потому, что на военной службе этого не полагается. Когда я несколько лет назад служил в Девяносто первом полку, наш капитан всегда нам говорил: «Солдат не должен думать, за него думает его начальство. Как только солдат начинает думать, это уже не солдат, а так, вшивая дрянь, шляпа. Размышления никогда не доводят...»» (Р. Vogatyřjov).
- «Швейк взирал на членов комиссии с благочестивым спокойствием кроткого агнца. Старший штаб-врач подступил к нему чуть-ли не вплотную. – Хотелось бы мне знать, над чем это вы сейчас, свинья морская, раздумываете? – Осмелюсь доложить, ни над чем. – Черт возьми! – завопил другой член комиссии, бряцая палашом. – Значит, вообще ни о чем не думаете! И почему же это, слон вы сиамский, ни о чем не думаете? – Осмелюсь доложить, господин военный врач, потому

что на военной службе делать этого не полагается. Когда я служил в 91-м полку, наш капитан всегда нам говорил: «Солдат не имеет права думать, за него думают его командиры. Стоит только солдату начать думать, как он превращается в шляпу и вшивую дрянь. Размышления никого еще не довели...»» (V. Lavrovová a A. Fjodorov).

- «Швейк смотрел на всю комиссию с божественным спокойствием невинного ребенка. – Мне хотелось бы знать, о чем вы, морская свинья, сейчас думаете? – спросил старший врач, подступив вплотную к Швейку. – Так что, ваше благородие, я вовсе не думаю. – Чорт побери! – закричал один из членов комиссии, гремя саблей. – Так он вовсе не думает! А почему вы, лопухий слон, ничего не думаете? – Не думаю я потому, ваше благородие, что думать нижним чинам на военной службе запрещается. Когда я служил в 91-м полку, так нам наш командир всегда говорил: «Солдат не смеет думать. За него думает его начальство. Как только солдат начнет думать, то он уже не солдат, а паршивая штатская шляпа. Размышление не доведет до добра...»» (M. Skačkov).

3.

- 4) „*Poslušně hlásím,*” ozval se dobrácký hlas Švejkův, „*že jsem zde v garnizónu jako nalezenec.*” „*Jak to myslíte?*” „*Poslušně hlásím, že to mohu vysvětlit náramně jednoduchým způsobem. U nás v ulici je uhlíř a ten měl úplně nevinného dvouletýho chlapečka a ten jednou se dostal pěšky z Vinohrad až do Libně, kde ho strážník našel sedět na chodníku. Tak toho chlapečka odved na komisařství a zavřeli je tam, to dvouletý dítě. Byl, jak vidíte, ten chlapeček úplně nevinnej, a přece byl zavřenej. A kdyby byl uměl mluvit a někdo se ho ptal, proč tam sedí, tak by taky nevěděl. A se mnou je něco podobného. Já jsem taky nalezenec.*” (I, 126)

Překlady:

- «– Осмелюсь доложить, – прозвучал наконец добродушный голос Швейка, – я здесь, в гарнизонной тюрьме, вроде как найдёныш. – Что вы имеете в виду? – Осмелюсь доложить, я могу объяснить это очень

просто... На нашей улице живёт угольщик, у него был совершенно невинный двухлетний мальчик. Забрёл раз этот мальчик с Виноград в Либень, уселся на тротуаре, – тут его и нашёл полицейский. Отвёл он его в участок, а там его заперли, двухлетнего-то ребёнка! Видите, мальчик был совершенно невинный, а его всё-таки посадили. Если бы его спросили, за что он сидит, то – умеет он говорить – всё равно не знал бы, что ответить. Вот и со мной приблизительно то же самое. Я тоже найдёныш» (P. Bogatyřov).

- «– Осмелюсь доложить, господин поручик, – раздался наконец добродушный голос, – я у вас вроде как подкидыш или найденыш какой-нибудь. – Ну, и что же это, по-вашему, должно значить, любезный? – Осмелюсь доложить, господин следователь, означает это очень даже простую вещь... Позвольте объяснить: на моей улице по соседству со мной живет один угольщик, так вот, когда его малышу было два годика, то забрел он на другой конец города, само собой, заблудился – сел на тротуар и хнычет. Вот тут-то его и подобрал полицейский и в участок отвел, а там куда его денешь? Вот и заперли его – это двухлетнего-то ребенка! То есть я имею в виду, что мальчик был совершенно ни в чем не виноват, а его все равно посадили. Спроси его, за что, мол, сидишь, так он бы и не ответил, даже если бы говорить умел. Приблизительно такая же история произошла и со мной. Так что в этом смысле я тоже найденыш или подкидыш – это уже, как вам, господин поручик, угодно будет» (V. Lavrovová a A. Fjodorov).
- «– Осмелюсь доложить, – отозвался Швейк. – я попал в эту тюрьму, как найденыш. – Что вы хотите этим сказать? – Осмелюсь доложить – я могу объяснить это очень просто. У нас на улице живет угольщик. И вот у этого угольщика был совершенно невинный двухлетний мальчик. И раз этот мальчик зашел с Виноградов в Либень, где его подобрал полицейский, отвел в отделение и запер там, несмотря на то, что ему было всего два года. Вы видите, что этот ребенок был ни в чем неповинен, и все-таки его арестовали. И если бы даже он умел говорить и его спросили бы, за что его арестовали и посадили, то он ничего не

смог бы ответить. Вот так и я. Не знаю, как все это стряслось со мной. Я тоже такой найденыш» (M. Skačkov).

4.

- б) *„Mně je, jako by mne někdo zmlátil,“ stěžoval si polní kurát, „potom mám žízeň. Nepral jsem se včera?“ „Nebylo to tak nejhorší, pane feldkurát. Žízeň je následkem včerejší žízně. Z toho se člověk nedostane tak brzy. Znal jsem jednoho truhláře, ten se ponejprv opil na Silvestra roku 1910 a prvního ledna ráno měl takovou žízeň a bylo mu tak špatně, že si koupil herynka a pil znovu, a to tak dělá denně už po čtyry roky a nikdo mu nepomůže, poněvadž si vždycky v sobotu koupí herynky na celej tejděn. Je to takovej kolotoč, jako říkal jeden starej šikovatel u 91. pluku.“ (I, 153)*

Překlady:

- «– У меня такое ощущение, будто меня избили, – жаловался фельдкурат, – и потом жажда. Я вчера не дрался? – До этого не доходило, господин фельдкурат. А жажда – это из-за жажды вчерашней. От неё не так-то легко отделаться. Я знал одного столяра, так тот в первый раз напился под новый тысяча девятьсот десятый год, а первого января с утра его начала мучить жажда, и чувствовал он себя отвратительно, так что пришлось купить селёдку и напиться снова. С тех пор он делает это каждый день вот уже четыре года подряд. И никто не может ему помочь, потому что по субботам он покупает себе селёдок на целую неделю. Такая вот карусель, как говаривал наш старый фельдфебель в Девяносто первом полку» (P. Vogatyřov).
- «– Какое-то странное ощущение, будто меня вчера избили, – кричал фельдкурат, – и еще эта жажда. Скажите, я вчера ни с кем не подрался? – До этого, слава Богу, дело не дошло, господин фельдкурат. А жажда ваша происходит из-за жажды вчерашней, причем так просто отделаться от нее не удастся. У меня был один знакомый столяр, так он, дай Бог памяти, напился в первый раз под новый тысяча девятьсот десятый год, а аккурат с утра, первого января, начала его мучить жажда и вообще самочувствие

было отвратительным. Тогда он купил селедку и опять напился. И так каждый день – вот уже четвертый год пошел. Помочь ему не может никто, даже доктора, потому как по субботам берет он себе селедок на целую неделю. Такая вот пошла свистопляска, как говаривал наш старый фельдфебель, когда я служил в 91-м полку» (V. Lavrovaná a A. Fjodorov).

- «– Я чувствую себя так, словно меня всего избили, – жаловался курат, – а потом мне страшно хочется пить. Не дрался ли я вчера с кем-нибудь? У меня все болит. – Можно сказать, что нет, господин курат. А жажда – это результат вчерашней жажды. От нее человек не может отделаться так скоро. Я знал одного столяра, так тот в первый раз напился на новый 1910 год, и на следующий день первого января утром его стала мучить такая жажда, и было вообще так плохо, что он пошел купил себе селедку, поел и стал пить снова. И так каждый день, в течение четырех лет. А теперь никто не может ему помочь, так как он всегда в субботу закупает селедок на целую неделю. И получается эдакая карусель, как говорил наш старый фельдфебель в 91-м полку» (M. Skačkov).